

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BİR GRUP ERGENİN BAZI BİREYSEL
FARKLILIKLARININ BİREYSEL KARAR VERME
SÜREÇLERİ İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem YILDIRIM KOCAKAYA

**Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Nurgül YAVUZER

ŞUBAT – 2017

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİR GRUP ERGENİN BİREYSEL KARAR VERME
SÜREÇLERİ İLE BAZI BİREYSEL
FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem YILDIRIM KOCAKAYA

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Bu tez ___/___/201___ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/ Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Nurgül Yılmaz	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Sema Yılmaz	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. F. Sibel Kaya	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Özlem YILDIRIM KOCAKAYA

02.02.2017

ÖNSÖZ

Öncelikle, yaşamım boyunca her zaman yanımda olan varlıklarıyla mutlu ve güvende hissettiğim sevgili ailem, ve eşim Mehmet Can Kocakaya iyi ki varsınız. Bugün olduğum kişi olmamda ve hedeflerime ulaşmamda bulunduğu fedakârlıklar için annem Zarife Yıldırım'a teşekkür ederim. Bu çalışma süresince de takıldığım yerlerde bana yol gösteren Gülay Rahfish'e desteği için çok teşekkür ederim. Tez sürecinde deneyiminden çok şey öğrendiğim, bu çalışmanın ortaya çıkmasında sağladığı büyük katkısı, yardımları için danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nurgül Yavuzer'e çok teşekkür ederim.

Özlem YILDIRIM KOCAKAYA

02.02.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ERGENLİK DÖNEMİ VE KARAR VERME	3
1.1. Ergenlik Dönemi Tanım... ..	3
1.1.1. Biyolojik-Fizyolojik Gelişim	5
1.2. Ergenlerde Bireysel Farklılıklar	7
1.2.1. Ergenlerde Bireysel Farklılıkların nedeni	7
1.2.1.1.Çevresel Etmenler	9
1.2.1.2.Kalıtımsal Etmenler	10
1.2.2. Ergenlerde Bireysel Farklılıkların Önemi	12
1.2.2.1. Bireysel Farklılıkların Özerklik Üzerine Etkisi	12
1.2.2.2. Bireysel Farklılıkların Kişilik Gelişimi Üzerine Etkisi	14
1.3. Ergenlerde Karar Verme Süreçleri	15
1.3.1. Karar Verme Süreci	15
1.3.2.Karar Verme Sürecini Etkileyen Etmenler	22
1.3.2.1. Karar Vermede Bireysel Etmenler	23
1.3.2.2. Karar Vermede Çevresel Etmenler	42
1.3.2.3.Karar Vermede Zamanın Etkisi	45
1.3.2.4. Karar Vermede Önyargıların Etkisi	45
BÖLÜM 2: YÖNTEM	47
2.1. Örneklem	47
2.2. Veri Toplama Araçları	48
2.2.1.Kişisel Karar Verme Ölçeği	48
2.2.2.Kişisel Kararsızlık Ölçeği	48
2.3.İşlem	50
2.4. Verilerin Analizi	50

BÖLÜM 3: BULGULAR	51
3.1.Katılımcıların Demografik Özellikleri	51
3.2. Güvenirlilik Analizi	52
3.3.Katılımcıların Ölçeklerden Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanlar	53
3.4.Ölçeklerden Ve Alt Ölçeklerden Alınan Ortalama Puanlar İçin Normal Dağılım Testi	54
3.5.Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Yaş Ve Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması	55
3.6.Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Yaş Ve Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması	56
3.7. Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Ortalama Puanlar İle Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Ortalama Puanlar Arasında Korelasyon Analizi	57
3.8. Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması	58
3.9. Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması	59
3.10. Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması	60
3.11. Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması)	62
3.12. Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon Analizi	63
3.13. Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerinin Korelasyon Analizi	65
3.14. Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçekleri İle Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon Analizi	66
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	72
EKLER	85
ÖZGEÇMİŞ	102

KISALTMALAR

ARK : Arkadaşlar

AKT : Aktarım

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1:	Kişisel Yönelim Envanteri, İçerdiği Alt Ölçekler Ve İlgili Maddeler...46
Tablo 3.1:	Kişisel Özellikler (N=203).....48
Tablo 3.2:	Kişisel Karar Ölçeği Güvenirlik Analizleri (N=203).....49
Tablo 3.3:	Kişisel Yönelim Envanteri Güvenirlik Analizleri (N=203).....50
Tablo 3.4:	Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Ortalama Puanlar (N:203).....51
Tablo 3.5:	Katılımcıların Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Ortalama Puanlar (N:203).....52
Tablo 3.6:	Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerinden Elde Edilen Verilerin Normal Dağılımını Değerlendirmek Üzere Bir Grupta Kolmogorov-Smirnov Uyum İyiliği Testi (N:203).....53
Tablo 3.7:	Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerinden Elde Edilen Verilerin Normal Dağılımını Değerlendirmek Üzere Bir Grupta Kolmogorov-Smirnov Uyum İyiliği Testi (N:203).....54
Tablo 3.8:	Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması (N:203).....55
Tablo 3.9:	Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması (N:203).....56
Tablo 3.10:	Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması (N:203).....58
Tablo 3.11:	Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması (N:203).....60
Tablo 3.12:	Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon Analizi (N:203).....61
Tablo 3.13:	Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçeklerinin Korelasyon Analizi (N:203).....63
Tablo 3.14:	Kişisel Karar Ölçeği Ve Alt Ölçekleri İle Kişisel Yönelim Envanteri Ve Alt Ölçekleri Arasında Korelasyon Analizi (N:203).....64

Tezin Başlığı: Bir Grup Ergenin Bireysel Karar Verme Süreçleri İle Bazı Bireysel Farklılıklarının İncelenmesi

Tezin Yazarı: Özlem KOCAKAYA

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nurgül YAVUZER

Kabul Tarihi: 02 Şubat 2017

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 86 (tez)+ 17(ek)

Anabilimdalı: Psikoloji

Bilimdalı: Psikoloji

İnsanlar ister özel hayatlarında olsun isterse meslek hayatlarında tüm hayatı boyunca karar verme durumları ile karşılaşır. Karar verme, olasılıkları ve seçenekler değerlendirip sonuçları takip etme gibi faaliyetleri kapsar. Çözüm için doğru yaklaşım, karar vermeyi gerekli kılan konunun doğru bir şekilde açıklanmasının yapılmasıdır. Genel olarak karar verme, olası seçeneklerden birisini seçmesi olarak da açıklanabilir. Karar verme sürecine etki eden değişkenler kişinin sezgileri, bağımlılık durumu, aile yapısı, akran baskısı, zekası, önyargıları, duyguları, motivasyon durumu, stresleri, kişilik özellikleri ve problem çözme becerileri olarak sıralanabilir. Araştırmacılar, gençlerin ve yetişkinlerin karar verme becerileri ile yakından ilgilenerek, karar verme yetilerinin seviyesini belirleyebilmek için ölçme çalışmaları yapmaktadırlar (Çelikkaleli, Gündüz, 2010; Korkut, 2002).

Bu çalışmada, ergenlerde bireysel karar verme süreçleri ile bazı bireysel farklılıklar arasındaki ilişkiler incelenecektir. Araştırmanın örneklemini 2015-2016 eğitim öğretim yılında İstanbul'daki üç lisede öğrenim gören 15-18 yaş grubunda yer alan öğrenciler oluşturmaktadır. Toplamda 203 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırmada veriler, öğrencilerden gönüllülük esas alınarak toplanmıştır. "Kişisel Karar Ölçeği" ve "Kişisel Yönelim Envanteri" kullanılarak toplandı. Araştırma sonuçlarına göre kız öğrenciler erkek öğrencilere göre kişisel karar ölçeği alt boyutlarında daha kararsız oldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendine saygı, uzlaştırma, saldırganlığın kabulü, başkaları ile yakınlık kurabilme, kendini gerçekleştirebilme, varoluşsal bir yaşama sürme, duygusal açıklık ve içten geldiği gibi davranabilme alt boyutlarında erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha yüksek ölçek puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, erkek öğrenciler kendi öz benliklerine daha çok saygı duyup içinden geldiği gibi davranabilme yaklaşımı gösterirken, kız öğrenciler ise karar verme sürecinden dış etmenlerden daha fazla etkilendikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra araştırmacı kararsızlık alt ölçeği ile desteği içten alma, kendini gerçekleştirmeye götüren değer, varoluşsal bir yaşam sürme, dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme, başkaları ile ilişki kurabilme ile kişisel yönelim envanteri toplamı arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönlü ve zayıf bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Aynı zamanda araştırmacı kararsızlık alt ölçeği ile kendine saygı alt ölçeği arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ancak bu ilişki de diğerlerinde olduğu gibi negatif yönlü ve zayıf bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, Karar Verme, Ergenlikte Karar Verme, Karar Süreci

Title of the Thesis: Examination of Some Personal Differences with Individual Decision Making Periods

Autor: Özlem KOCAKAYA **Supervisor:** Assist. Prof. Nurgül YAVUZER

Date: 02.02.2017

Nu. of pages: vii (pre text) + 86 (main body) + 17 (additional)

Department: Psychology

Subfield: Psychology

People whether in their private lives or in their professional lives, encounter decision making situations throughout their lives. There may be a problem at a very simple level as well as there may be very complex problems involving many factors. Decision making involves activities such as following results by evaluating possibilities and options. Especially decision making abilities in adolescence period is critically important in terms of personality developments of adolescents. Since the adolescents having high abilities in effective decision making, do not experience difficulty in forming a healthy personality; the ones having low abilities can be observed to be in depression about what to do about their identities and roles at the end of adolescence period. In this research, the relations between personal decision making periods in adolescents and some personal differences, will be examined. The students in 15-18 age group that are educating in three high school in İstanbul during 2015-2016 academic year form the sample of research. Totally 203 students were taken into the scope of study. The datas were collected basing on voluntariness. After taking necessary approvals from the schools that the research was conducted, the students were given information about research with approval of teacher before lesson not to affect the lesson. The datas were collected by using “personal decision scale” and “personal orientation inventory”. According to the results of research female students were observed more indecisive than male students in sub dimension of personal decision scale. Besides, male participants were observed to have higher scale points than female participants in sub dimensions of using the time well, taking support willingly, self-respect, reconciliation, acceptance of aggression, establish closeness with others, self-fulfilment, lead an existential life, emotional explicitness and behave extemporaneously. According to results of research, as male students show behaving extemporaneous approach by respecting their own self more, female students affect more from exterior factors in decision making period. At the same time the students having difficulty at point of respecting themselves frequently experience feeling of indecision, the ones having self-confidence experience indecision in decision making period less.

Key words: Adolescence, Decision-making, Decision-making in Adolescence, Decision period

GİRİŞ

Ergenlikte, genel olarak eğitime karar verme ve arkadaşlarını seçme gibi, bireyin hayatını etkileyen, önemli kararların alınabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2000). Bireylerin tercihi ile sahip oldukları bireysel ve çevresel etkenler bireyin karar verme davranışında etkili olabilmektedir. Karar verme sürecinde kimi kişiler verdikleri kararın sorumluluğunu üstlenirken, kimileri bu sorumluluğunu dışsal faktörlere bağlamaktadır. Böylelikle, kişinin karar vermesinde sahip olduğu denetim odağının biçimi de çok önemlidir (Güçray, 2003).

Ergenlik dönemi, yaşamın geçiş döneminde çok önemli bir noktadır. Bu dönem, ergenlerin yaşamları için önemli kararlar alınıp kimliklerini kazandıkları bir dönemdir (Çolakkadıoğlu, 2003; Demir, 1998). Bununla birlikte, bazı yetişkinler, ergenin yaşamına ilişkin kararlar vermesinde ergeni pek cesaretlendirip desteklemezler. Birçok ergende karar verme alışkanlığı tam olarak istenilen düzeyde olmaz ve ergen, ileriki hayatına kötü etki edecek yanlış kararlar alabilirler. Alanyazında, ergenlik döneminin de karar verme davranışını etkileyen birçok etmen, karar verme süreçleri ve ergenlerin karar verme durumunda karşılaştıkları kararsızlıklar incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde ergenlik, bireysel farklılıklar ve karar verme süreci, kavramsal olarak incelenmiştir. İkinci bölümde ise 15-18 yaş arasındaki ergenler ile uygulama sonuçlarına yer verilmiştir.

Lise döneminde farklı kişilik özelliklerine sahip lise öğrencilerinin karar vermede kendini gerçekleştirme, kendine saygı ve kendini kabul etme konusunda sorun yaşayan ve etkili karar veremeyen öğrencilerin, geleceklerinde de karar verme konusunda sıkıntı yaşadıkları bilinmektedir. Ergenler sağlıklı kararlar vermek istemekte, fakat sorumlulukları üstlenme noktasında sıkıntı yaşamaktadırlar, ancak ergen, karar verme noktasında deneyim sahibi oldukça daha uygun kararlar alabilmektedir. Buna bağlı olarak, olumlu anne baba tutum ve davranışlarının sergilenmesi ve sağlıklı akran etkileşiminin sağlanması öğrencilerin kendine saygı ve kendini kabul özellikleri noktasında farkındalık düzeylerinin geliştirilmesi açısından önemli olacaktır. Bu nedenle

çalışmadan elde edilen bilgilerin ergenlik psikolojisi ve pedagojik formasyon alanlarına görgül katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (Güçray, 2003).

Çalışmada lisede okuyan kız ve erkek öğrencilerin karar verme davranışları ve bireysel farklılıklar, Kişisel Karar Ölçeği ve Kişisel Yönelim Envanteri envanterleri ile ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde kurumlardan izin alınmasında sıkıntı yaşandığı için örneklem sayısı sınırlı tutuldu. Öğrencilerde okulda devam sorunu yaşandığı için araştırmaya katılım az oldu. Özellikle 12. Sınıf öğrencileri (17-18 yaş) üniversite sınavlarına hazırlık nedeniyle sadece sınav haftalarında okula geldikleri için bu öğrencilere ulaşmada sorunlar yaşandı. Bunların yanında Kişisel Kararsızlık Ölçeğindeki soru sayısının fazla olduğu için öğrenciler anketteki soruları cevaplandırırken dikkatleri dağılıp maddelere odaklanmada sorun yaşadılar. Bu nedenle kullanılan ölçek bu anlamda tekrardan kullanılabilmesi için ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM 1: ERGENLİK DÖNEMİ VE KARAR VERME

1.1. Ergenlik Dönemi

1.1.1. Tanım

Çocukluktan erişkinliğe geçiş için önemli bir basamaktır ergenlik. Ergenin hayat tarzında yeni seçeneklere yöneldiği bu dönem, bireysel ve toplumsal kimliğin araştırıldığı bir zaman aralığıdır. Bunun yanı sıra, bu zaman aralığı gelecek yaşam dönemine dair planlı ya da plansız kararların verilmek durumunda olduğu, değişim, gelişim ve mücadele ile doludur. Bu dönem, bir gelişim dönemi olmakla birlikte bu dönemde ergenlerin problem çözme deneyimleri azdır. Aynı zamanda bu dönemde ergenler karar verme yetenekleri bakımından da sınırlı bir yaşantıya sahiptirler. Ergenler problemler ile karşı karşıya kaldıklarında baş etmeleri gereken çatışmalar çoğu zaman ergenlerin etkili iş yapma ve çalışma kapasitelerini zorlayıp kimi zaman da aşabilir. Onlu yaşlarda taşımak zorunda oldukları karar verme sorumluluklarının, deneyimlerine oranla daha ağır olduğu düşünülmektedir. Öztürk, Kutlu ve Atlı (2011); ergenlerin gerçekte kısıtlı bir dünyada yaşadıklarını ve kendileri ile ilgili konularda dahi karar vermelerinin çoğunlukla fazla desteklenmediğini belirtirler. Ergenlerin birçok konuda hareket edebilmeleri yetişkinlerin izni doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bir yetişkin olarak görülmelerine ve bir yetişkin gibi davranılmalarına hem yakın hem de bir o kadar uzak mesafededirler (Güçray, 2001).

Ergenlik döneminde duygusal ve fiziksel değişimler yoğun bir şekilde yaşanıp geçer. Bu süreçte ergenin, çevreye uyum sürecini olumlu ve olumsuz birçok stres faktörleri etki eder ve ergen bu stres faktörleri ile mücadele etmektedir. Bu süreçte ergenin yaşadığı değişimler, ergenin gelişim sürecine katkı sağladığı gibi uyum sorunlarının da ortaya çıkmasına sebep olabilir. Örnek verilecek olursa; okula uyum problemleri, davranış bozuklukları ve madde bağımlılığı gibi uyum sorunlarına neden olabilecek davranışlarda bulunabilmektedir. Bu tür davranışların, ergenin daha sonraki yıllarda rol ve sorumlulukları dolayısıyla problem ortaya çıkarması olağandır (Eryılmaz, Öğülmüş, 2010).

Sanayi toplumunda yetişen bir genç ile kırsal kesimde yetişen bir gencin sorunları ve özellikleri aynı değildir (Ekşi, 1982). İki üniversitenin (Hacettepe ve Dicle) 1.sınıf

öğrencilerine yönelik olarak yapılmış olan bir araştırma (Akın & Özvarış, 2004), bu iki gruptaki öğrencilerin psikososyal ve sosyoekonomik özellikler bakımından, bölge farklılıklarına paralel olarak ayrımların olduğunu tespit etmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, herkes tarafından kabul edilen bir tanıma ulaşmak güç olsa da, burada bazı tanımlara yer verilebilir.

Ergenlik; fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin belirgin bir şekilde ve hızlı olarak yaşandığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi (Mukaddes, 2001) olarak açıklanabilir. Öztürk (2004)'e göre ergenlik çağı, bireyin cinsel kimliğini kabullenme, anne ve babasına karşı bağımlılıktan kurtulma, toplumdaki yerini etüt etmek ve kendine uygun mesleği bulma arayışlarını içeren 8 ile 10 yıl süren bir dönemi kapsamaktadır. Hazer (2012) ise ergenliği, “Çocukluk ile yetişkinlik arasında yetişkinliğe ilk adımı kapsayan dönem olup, ergenin ebeveynleri ile ilişkilerinin yeniden düzenlendiği bir takım geçişleri içeren dönem” olarak açıklamıştır. En genel tanımlama ile ergenlik, çocukluktan erişkinliğe geçişte ara bir basamak olarak tanımlanmaktadır (Şen, 2011). Ergenlik döneminin sonlarında kişi bireyselleşme sürecini tamamlamış, artık ebeveynlerinden ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsızlaşmıştır. Kişi bu dönemde hemcinsleriyle ve karşı cinsten akranlarıyla yeni ve daha mantıklı ilişkiler kurmaya hazırdır (Akalin, 2000).

Ergenlik tanımları incelendiğinde, ergenliğin başlangıç ve bitişi ile ilgili de oldukça farklı yaş aralıklarının olduğu tespit edilmektedir. Buna bağlı olarak, ergenliğin başlangıcını farklı araştırmacılar tarafından, 11 ile 13 yaşları arasında, bitişini de 17 ile 24 yaşları arasında olduğunu söyleyebilmektedirler (Yavuzer, 2005; Çelen, 2007). Fakat toplumumuzda 18 yaş birçok araştırmacı tarafından dönüm noktası gibi görülüp bu yaşla birlikte beklentileri de şekli değişmektedir. Bu sebeptendir ki, ergenlik dönemi bitişi çoğunlukla 18 yaş olarak uygun görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2007).

Yörükoğlu (1985) gençliği, “çocukluk ile yetişkinlik arasındaki, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi” olarak açıklar. Ergenlik dönemindeki büyüme hızı, gençlik dönemi sonuna kadar devam eder.

1.1.2. Biyolojik ve Fizyolojik Gelişim

Fiziksel anlamda büyüme ve cinsel olgunlaşma, ergenlerde görülen baskın biyolojik farklılıklar olarak da görülmektedir. Tanner, biyolojik gelişimi beş aşama olarak belirtmiştir. Bu aşamalar, kızlarda göğüsün büyümesi adet döngüsüne göre, erkeklerde genital organın gelişimi, hızlı boy artışına göre sınıflandırmıştır. (Adana & Arslantaş, 2011). Erkekler ile kızlar arasında ergenliğin bitiş zamanı hemen hemen aynı yaşlara rastlasa da kızların ergenlik öncesi aşamaya girişi erkeklerden yaklaşık bir yıl öncesinde olmaktadır.

Bu süreç içerisindeki ergenler de kesintisiz bir değişim ve büyüme görülmektedir. Büyüme hormonlarının salgılanmasındaki yoğun artış, fiziksel özelliklerde hızlı ve belirgin değişikliklerin meydana gelmesini sağlar. Kişinin ortalama bir erişkin boyutlarına ulaşması ergenlik dönemindeki en belirgin fiziksel büyüme olarak karşımıza çıkar ve bu yaklaşık 3-5 yıl gibi kısa bir zamanda gerçekleşir. İç organlarda ve salgı bezlerinde belirgin bir büyüme, yağ kitlelerinde artış, kas ve kemik kitlelerinde hızlı bir gelişme tespit edilmiştir. Kalp ve iskelet, karaciğer, akciğerler, pankreas, böbrek, dalak, adrenaller, tiroid, uterus ve penisin ağırlığı ve büyüklüğü bu dönemde iki katına kadar ulaşmıştır. (Kınık, 2000).

Üreme sistemindeki bu olgunlaşmayla aynı zamanda ergenlerin ikincil cinsiyet karakterlerinde de değişimler görülür. Ergenlik döneminde, cinsler arasında meydana gelen farklar, başka hiçbir gelişim döneminde bu kadar belirgin olarak görülmez (Koç, 2004).

Fizyolojik anlamda ergenlik süreci içerisinde büyüme ve gelişmenin en yoğun yaşandığı yaş aralığı 12-16'dır. Bu dönemde ergen, içinde yaşadığı kültürün ideal vücut olarak sunduğu modeli kendine örnek alıp ondan çok etkilenerek o kişinin imajına bürünür. (Koç, 2004).

1.2.Ergenlerde Bireysel Farklılıklar

Farklılık kavramının içinde çok fazla yorum çeşitliliği olduğu için, konu ile ilgili bir tartışma ya da çalışmanın anlam ifade edebilmesi adına, öncelikle tanımlaması yapılmalıdır gereklidir. Farklılık; insanların, kişiliği, çalışma tarzları, fiziksel özellikleri, dini, milliyeti, cinsiyeti, sosyoekonomik özellikleri, deneyimleri ve kişisel kazanımları gibi birçok öğeyi içine alan çok kapsamlı bir kelimedir (Barutçugil, 2004). Bu kavram ile ilgili çok fazla sayıda yorum bulunmaktadır. Cinsiyet ve milliyet gibi temel insan özellikleri, insanlar arasındaki herhangi bir fark gibi görülmesi de farklılık, sadece bununla belirlenemez. Farklılıklar, insanlardaki etnik köken, kültür, yaş, cinsel tercihler, cinsiyet ve fiziksel yeterlikler bakımından mevcut olan farklar olarak açıklanabilir. Bazı tanımlarda, etnik ve ulusal köken, sınıf, din, öğrenme ve iletişim stilleri vb. birçok boyut yer almaktadır. Amerikan İnsan Kaynakları Yönetimi Derneğine göre farklılık sıklıkla, etnik, cinsel yönelim ve cinsiyet, yaş, engel durumu, ulusal köken ve dine dair farklılıkları vurgulamak için kullanılsa da, bunun yanında öğrenme ve kavrama becerisi, iletişim stilleri, boy ve kilo gibi sınırsız özellikler ve deneyimleri de içine alır (Çolakkadıoğlu,2010).

Bireysel farklılık kavramı söz konusu olduğunda ilk akla gelen, fiziksel farklılıklar olsa da kişilerin, ilgileri, becerileri, zekâları, öğrenme stilleri, kişilik yapıları vb. özellikleri açısından da önemli derecede farklılıklar görülebilmektedir. Fiziksel farklılıkların oluşumunda çevre şartlarının ve genetik mirasın etkili olduğu değerlendirilmekle birlikte önem derecesi tartışmalıdır. Kuzgun ve Deryakulu(2006), Çevre ile etkileşim sonucu ortaya çıkan ve kişiye kalıtımsal mirasla geçen yeteneklerin, yine kişinin genetiği ve çevresel faktörlerin etkileşimi göz önüne alındığında aslında bir anlam ifade etmedikleri görülmektedir. Buna göre bireyi birey yapan, kişinin kalıtımı değil, kalıtım ve çevresel faktörlerin birbiriyle etkileşimidir. Hem çevresel koşullar, hem de genetik mirasla gelen kişisel özellikler de tamamen kişiye özel olduğundan, her ikisinin etkileşimi bireylerin farklılıklarında temel rolü üstlenmektedir.

Bireysel farklılık oluşumunda öğrenenin kişilik özellikleri de önemli bir yere sahiptir. Öz saygı şeklinde de ifade edilebilen ve benlik değeri, özgüven ya da kendini kabulün ve kendine saygının karşılığı olan benlik saygısı; “kişinin egosunu korumak için geliştirdiği bir takım savunma şekli” olarak da açıklanabilir. Bunlara ek olarak üzerinde durulması gereken kişilik özelliklerinden bazıları da benlik saygısı kavramı ile ters orantılı olan ket vurma; “bilgi temelinde zekice tahmin yürütme yeteneği” şeklinde açıklanan risk alma; olumlu ve olumsuz etkileri olabilen endişe; içe dönüklük ve dışa dönüklük sayılabilir(Çolakakdioğlu,2010).

Sonuç olarak, insanları diğerlerinden farklı kılan tüm özellikler farklılık kavramının içinde yer almaktadır. Bu özelliklerin oluşumunda fazla sayıda değişkenin etkili olduğu, her insanın “benzersiz” ve “eşsiz” olduğu, kişilerarası farklılıkların olağan ve gerçek olduğu, farklılıklar için bir farkındalık olarak görülmelidir (Sürgevil,2008).

1.2.1. Ergenlerde Bireysel Farklılıkların Nedenleri

1.2.1.1. Çevresel Etmenler

Kalıtım ve çevre insanların yaşamlarını şekillendiren en önemli iki değişkendir. Diğer insanlardan ayrı davranış ve özellik kazanmasının ardında, insanın genetik mirasının yanında, doğuştan getirdiği özelliklerinin çevreden etkilendiği de görülmektedir. Gelişim sürecine etki eden çevre koşulları hemen hemen döllenme ile başlar (Kulaksızoğlu, 2000) ve tüm yaşam boyunca devam eder. Çevresel faktörler arasında aşağıdaki özellikler yer almaktadır:

Toplumsal cinsiyet rolleri her ne kadar kültürel bir özellikmiş gibi görünse de, tüm kültürlerde görülmesi nedeniyle evrensel bir nitelik taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet oldukça farklılık ve çeşitlilik gösterir. Bunun sebebi ise bütün kültürlerin kendine has özellikleri olmasındandır. Toplumsal cinsiyet rolleri, kişinin kendisini erkek veya kadın olarak nitelemesinin ardından, cinsiyetinin gerekli kıldığı rolleri üstlenmesi olarak da

tanımlanmaktadır. Bireyler, kültürel yapının ve içinde yaşadığı toplumun ona öğrettiği cinsiyet rollerine uygun şekilde davranırlar (Taş, 1994). Dolayısıyla kültür, toplumsal cinsiyet rollerine doğrudan etki etmektedir. Kişinin içinde yaşadığı toplumun kültürü cinsiyete göre uygun görülen değerleri, tutumları ve tavırları da kapsamaktadır (Ersoy, 2009). Sonuç olarak kadın ve erkeğin yaşam şekli toplumdan topluma farklılık ve çeşitlilik gösterir.

Aynı zamanda son yıllarda yapılan araştırma bulgularına göre, ergenlik dönemindeki özerklik gelişiminin sağlıklı bir şekilde olması ile anne-babaların çocuk yetiştirme sürecindeki tutumları arasında bağlantı olduğu belirtilmektedir (Sezer,2010). Aile içi iletişimi sağlıklı, ilişkiler yakın ve destekleyici ise, karşılıklı sevgi ve ilgi varsa, normal ve stressiz bir ergen gelişimi yaşanabilmektedir. Bir taraftan aile bağlarını, diğer taraftan özerkliğini ve bireyselliğini destekleyen bir aile yapısı, ergenin yetişkinliğe geçiş sürecini olumlu olarak katkı sağlamaktadır (Yılmaz,Hamamcı,2011)Ergenlik döneminde ergenler için anne baba ile olan ilişkiler önemini kaybedip akran ilişkileri önem kazanmaktadır. Anne babaların ergenlere karşı sergiledikleri tutum ve davranışların, ergenlerin benlik algısına etki ettiği tespit edilmiştir (Aydın, 2005). Buradan da anlaşılacağı üzere anne – baba tutumları ergenlerin kendini kabul, kendine saygı ve duyguları açıklama gibi kişilik özelliklerinde etkilidir.

Tüm bunların yanı sıra toplumsal uyumun sağlanabilmesi için ergenlerde yoğun bir şekilde arkadaşlık ilişkilerine yönelme başlar. Ergen için arkadaşlarının kendisiyle ilgili görüşleri çok önemlidir ve ergenlik döneminde ergenin kendini arkadaşlarına beğendirebilmek amacı ile davranış ve tutumlarında değişimler görülebilir. Ergen için, kendilerini en çok anlayan kişiler aileleri yerine akranlarıdır. Bu nedenle zamanının büyük bir bölümünde akranlarıyla birlikte olurlar. Akran gruplarının doğal bir üyesi olmaya çalışan ergenin kişiliğinin oturmasındaki etkenlerden birisi de ergenin grubun diğer üyelerine benzemeye çalışmasıdır. Bununla birlikte ait olma ihtiyacı, sosyal kabul ve bağlanma gibi ergenlik döneminde daha yoğun hissedilen ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar ergenin arkadaş grubunun kontrolü altına girmesinde etkilidir. Grubun kontrolü altına giren ergen, bunun neticesinde akran baskısını da daha fazla etkisi altında kalır. Bu baskılara boyun eğmenin doğal bir sonucu olarak da, risk alma davranışında bir artış

meydana gelir. Bu risk alma davranışı sonucunda madde kullanma, sigara, alkol, okula devamsızlık ve okuldan kaçma, hırsızlık, akademik başarısızlık gibi olumsuzluklar görülmektedir (Aktuğ, 2006). Buradan da anlaşıldığı gibi ergenin karar verme sürecinde akran gruplarının etkisi ailenin etkisinden daha fazladır. Ergen karar verme sırasında arkadaşlarından edindiği bilgileri daha fazla kullanma eğilimindedir.

1.2.1.2. Bireysel Etmenler

Kişinin, kapasite anlamında sahip olduğu yetenek seviyesi kadar, bu yeteneklerini performansa yansıtması oldukça önemlidir. Yeteneklerin kullanılabilmesi, o alana karşı ilgili olmakla doğrudan alakalıdır. İlgi, bir işi yapmak için duyulan istektir ve bu istek neticesinde kişi o işte başarılı olabilmek için yeteneklerini kullanır. Bu süreçte de kişinin ilgilerinin ve yeteneklerinin gelişmesinde içinde yetiştiği aile çevresi önemli bir faktördür. Kişinin, bireysel farklılıkları arasında yaratıcı özellikleri, ilgi ve yetenekleri görülmektedir. Yaratıcı özelliklere sahip bir kişi, esnek düşünebilen, problemlere daha açık fikirle bakabilen, daha bağımsız ve duygularını daha kontrol edebilen kişilerdir. Ayrıca yaratıcı kişiler, hayal güçleri yüksek ve başarıyı isteyen, yenilikçi, özgün ve risk alabilen kişilerdir (Arık, 1987). Yaratıcılık yeteneği eğitimle artırılabilir ve herkeste de az ya da çok bulunmaktadır. (Yavuz H. , 1989). Yukarıda bahsettiğimiz bireysel özellikler, bireyin kendini gerçekleştirme, kendine saygı ve kendine kabul etme gibi kişilik özelliklerinin gelişimi üzerinde etkileri olmaktadır.

(Yeşilyaprak, 2004). Bireyin kendi davranışlarından meydana gelen sonuçlara ilişkin sorumlulukları üstlenme derecesi şeklinde de, kontrol odağı açıklanabilir (Çoban, Hamamcı, 2006). Kişilerin başından geçen olayların, kendi davranışları sonucunda olduğunun farkında olması içsel kontrol; başkaları tarafından olduğuna inanması ya da şans, kader, talih gibi dışsal nedenlere bağlamasıdır. Alanyazındaki bazı araştırmalarda, kontrol odağının karar vermeye olan etkileşimi araştırılmıştır. Alanyazından anlaşıldığı üzere içten denetimli ergenler karar verme davranışı sırasında sorumluluklarını üstlenirken dıştan denetimli ergenler bu davranışın sonucunu daha çok çevresinde aramaktadırlar.

1.2.2. Ergenlerde Bireysel Farklılıkların Önemi

1.2.2.1. Bireysel Farklılıkların Özerklik Sürecine Etkisi

Ergenlik dönemindeki önemli aşamalardan birisi özerklik gelişimidir. Alanyazında görüldüğü üzere, ergenlik gelişimi özerklik kavramının çatı kavram olarak çok yönlü bir şekilde kullanılmıştır. Özerklik kavramı; kendilik yönetimi, bağımsızlığın öznel duygusu, büyümenin bir neticesi olarak ergenin ebeveyninden ve arkadaş baskılarına direnci, ebeveyninden ayrılma duygusunun gelişimi, karar vermede kendine güven veya akıl yürütmede bağımsızlık gibi çok farklı gelişim alanlarında görülmektedir (Deniz,Duyan,Çok 2013).

Ergenlik döneminde yaşanan hızlı bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimin ve kazanılan yeni hak ve sorumlulukların bir sonucu olarak, özerklik gelişimi hızlı bir şekilde devam eder. İçinde bulunulan koşullarla aynı doğrultuda olarak kişi, özgür birey olma ve kendine yetebilme yaşantılarıyla daha fazla karşı karşıya gelmektedir. Yani ortaya çıkan yeni durumlar ve yaşantılar hem kişinin kendisi daha özerk hissetmesine neden olur hem de kişinin özerkliğinin temelini oluşturur. Bu dönemde ergende kimlik gelişimi ve benlik duygusu gelişimi hızlanır, duygu ve çoğunlukla ergenin kendisi tarafından yön verilir ve bunlara paralel olarak da bilişsel olarak bireyin kendi kararlarını alabilme ve bu kararların sonucundaki sorumlulukları üstlenebilme yetisi artar (Çoban, 2013).

Yukarıda sıralanan tüm bu etmenlerden dolayı, ergenlikten yetişkinliğe geçiş sürecindeki temel gelişimsel görev haline gelen özerklik uygulama alanı ile anlamı ortama ve bağlama göre farklılık gösteren ve evrensel bir kavramdır.

Bazı araştırmacılar özerklik gelişim sürecini kişinin kendisine bağlı bir süreç olarak incelemektedir. Eryılmaz (2011) özerklik gelişimini tamamen kişinin kendisi tarafından başlatılıp sürdürüldüğü eylemler bütünü olarak ifade etmiştir. Öz Yeterlik Kuramına göre temel bir ihtiyaç olarak görülen özerklik, sadece bireylerin davranışlarının sebebinin ve kaynağının kendilerinde gördükleri zaman elde edilebilir. Kuram ve savunucuları, bireyin davranışlarının başlaması doğrultusunda onu teşvik

eden içsel kaynaklı ihtiyaçlara vurgu yaparlar. Bunun yanı sıra, aile ile çatışma, bağımsızlaşma ve aileden ayrılma özerklik gelişimi için gerekli görülmeyip sosyal ilişkilerin özerklik üzerinde etkili olduğunu söylerler. Kuramda özerklik kavramının karşıtı olarak dışarıdan yönlendirme, zorlama ve kontrol etme gibi bazı davranışlar olduğunu dile getirirler (Eryılmaz, 2011). Kısacası, bazı tanımlamalarda vurgulanan şey çocukluk bağımlılığından kurtulmak olup, bazılarında ise bireyin kendi davranış, biliş ve duygularını düzenleme, amaç belirleme ve seçim yapmaya dikkat çekmektedir. Özerklikle ilgili son dönem açıklamalarında farklı yönlerin bir arada toplandığı görülmektedir. Bu tarz bir yaklaşımda özerklik, bireyin kendi kararlarını aldığı, kendini güdüleyebildiği gelişimsel bir süreç ve aile ile ilişkilerin devam ettirildiği bir dönem olarak incelenmektedir. Özerklik kavramının bir den fazla alt boyuttan oluşur, fakat daha çok bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutları üzerinde durulur.

Ergenlik döneminin özerklik gelişiminin en önemli yaşam dönemi olduğu ifade edilir. Ergen özerkliğini sağlıklı bir şekilde geçirirse çağın gerektirdiği iş yaşamında daha üst hedeflere ulaşır ve suç gibi, madde kullanımı gibi risklerden uzak durabildiği gözlemlenmiştir (Özdemir & Çok, 2011).

Bir anlamda “ben kimim?” sorusunun cevabını aramak olan kimlik kavramı, kişilerin dünya görüşleri, yaşam anlayışları, amaçları, toplum içindeki konumları, meslek seçimleri, arkadaş ilişkileri ve aile bağları ile anlam kazanır. Bir başka ifadeyle, kişi bir taraftan kendini herkesten farklı görürken diğer taraftan da içinde yaşadığı toplumla kendi içinde anlamlı bağlar kurabilmektedir. Buna ilaveten kişi bir yandan benliğinin sınırları kesin bir çizgi ile belirlemişken bir yandan da ortak değerlerle ve çevreyle bağlar kurar. Kimlik duygusunun tamamen yerleşmesiyle birlikte kişi, hem toplumda benimsenip onaylandığını düşünürken aynı zamanda özerk biri olduğunun bilincindedir. Ergenlik döneminde ergenin özerk olma, kimlik oluşturma hedefine giden yolda risk alma ihtimalleri yükselip bağımsız olma çabaları ise artmaktadır (Yörükoğlu, 1989).

1.2.2.2. Bireysel Farklılıkların Kişilik Gelişimi Üzerine Etkisi

Psikolojinin önemli alanlarından biri olarak gösterilen kişilik yapılan birden fazla incelemede, kişilerin diğer kişilerden farklılıklarına ve benzerliklerine dikkat çeker. Kişilik psikolojisinin çalışma konularından bazıları davranışsal açıdan kişilerarası farklılıkların arkasında yatan güdülerin neler olduğu ve kişilik gelişiminin hangi şartlardan etkilendiğidir (Eryılmaz, Öğülmüş, 2010).

Genel bir tanımlamayla kişilik, bireylerin içsel kaynaklı tecrübelerin ve davranışlarının altındaki nedenlerini bulmak olarak açıklansa da, konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar, kişilik ile ilgili çok fazla sayıda tanıma yer verildiğini ortaya koyar. Her kuram, kendi kuramsal çerçevesi içinde kişiliği açıklar. Alport'a göre kişilik, kişinin iç dünyasında var olan ve düşünce ve duygulara yön veren bir gerçek; Rogers'a göre, tecrübelerle şekillenmiş, örgütlü kendilik algısı; Freud'a göre ise, bilinç dışı, gizli ve bilinmeyen bir bütün olurken Skinner, yapı bakımından kişiliğin tanımının yapılmasını lüzumsuz olduğunu dile getirmektedir (Akt. Eryılmaz, Öğülmüş, 2010).

Kapsam olarak bakıldığında kişilik, bir bireyin tüm ilgi, tutum, yetenek, konuşma tarzı, fiziki görünümü ve topluma uyum biçimini içine alan bir kavram olarak ele alınır. Cüceloğlu (1996) kişiliği, bireyleri diğer bireylerden farklılaştıran, çevresi ile kurduğu tutarlı ilişki biçimi olarak tanımlamıştır. Yani kişilik, bireye özgü olan ve onu diğer insanlardan ayıran davranışlarının tümünü içine alan bir kavramdır. Kişinin en belirgin ve sıklıkla yaptığı davranışlarını temsil etmesi bakımından kişilik, bireyi başkalarından farklılaştırması bakımından, ayırt edici olup bireye özeldir. Bu nedenlerle kişilik, fiziksel, toplumsal, bilişsel ve duygusal özelliklerin bir bütünü olarak ele alınabilir.

İnsan davranışlarının kökeninde çevre son derece önemli bir etkidir. Dil, din, değer yargıları, giyim ve çalışma biçimleri büyük oranda içinde yaşadıkları toplumun kültürünün etkisi altındadır. Kişinin içinde yaşadığı toplumun sunduğu gelişme imkanları doğrultusunda kişiliği gelişmektedir. Toplumsal kabul ve bulunduğu çevreyle uyumlu yaşayabilmesi için kişiye, doğumla birlikte başlayan ve "toplumsallaşma" denilen, toplumsal kuralların benimsetilmesini kapsayan bir süreç verilir. Kişinin ailesi olmak üzere, yakın akraba ve arkadaş grubu kişinin toplumsallaşma için önemli

etenlerdir. Aynı zamanda, eğitim kurumları da toplumsallaşma sürecinde etkili faktörlerdendir. Tarihsel süreç içerisinde kişinin kalıtsal özellikleri, biyolojik, fizyolojik, bedensel gibi kavramlarla incelenmiştir. Bireyin kişilik yapısı ile bedensel yapısı, cinsiyeti ve yaşı arasındaki ilişkileri araştıran incelemeler de vardır. Örneğin Galton, geleneksel yapının, bireylerde ne gibi yapısal özellikler oluşturduğunu incelediği çalışmasıyla bir kısım özellik ve yeteneklerin bireylere kalıtsal yoldan aktarıldığını göstermiştir (Kulaksızoğlu, 2001).

Olgun ve dengeli bir benlik geliştirmek için kişilik sürekli değişim içerisinde (Kuzgun, 1972). Kişilik gelişimi ergenliğin sonlarına kadar devam edip duygu, düşünce davranışta kişinin tutarlı ve bütünlük sağlayan bir yapıya varmasıyla meydana geldiği söylenebilir. İçinde çatışmalar yaşansa da temel özelliklerini devam ettiren bir yapı olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların ileride nasıl bir kişiliğe sahip olacağını etkileyen etmenlerin başında anne babaların çocuk yetiştirme ile ilgili tutumları gelmektedir. Birçok araştırmacı bireylerin, anne ve baba ile iyi bir ilişkinin genç ve erişkin ruh sağlığında belirleyici rol oynadığını ve annesinin ve babasının onların yaşamındaki en önemli insanlar olduğunu söylemiştir. Anne ve babası ile sağlıklı ilişkiler kurabilen bireylerin arkadaşları ile ve çevresiyle de ilişki kurarken zorluk çekmeyip samimi ilişkiler kurabildiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle anne babaların çocuklarına nasıl davrandığı ve onlarla olan ilişkilerine dikkat edilmesi gerekmektedir (Özdemir, Özdemir, Kadak, & Nasıroğlu, 2012).

1.3.Ergenlerde Karar Verme Süreci

1.3.1.Karar Verme Süreci

İnsanlar hayatları boyunca, özel hayatlarında ve meslek hayatlarında olsun her zaman karar verme durumuyla karşılaşmaktadırlar. Bu durum, basit bir problem olabileceği gibi, birçok faktörü kapsayan birden fazla karmaşık problemleri de içine alabilmektedir. Karar, sözlük anlamı olarak kuşku, tartışmaların sona erdiğini ve seçilen yolların uygulamaya konulduğunu ifade eden bir kavramdır. Seçenekler arasında en çok getiri sağlayabilecek olanı seçmeye, karar vermek denilebilmektedir. En sade haliyle karar verme, etken durumdaki eylemlerin tercih edilmesidir. İşlemdir. (Kurt, 2003). Genel

anlamda ise olası seçeneklerden birisini seçmek şeklinde açıklanabilir. Bireyin karar verme sürecine etki eden etmenler sezgileri, bağımlılık durumu, aile yapısı, akran baskısı, hafızası, önyargıları, duyguları, motivasyon durumu, stresleri, kişilik özellikleri ve problem çözme becerileri gibi değişkenler sayılabilmektedir. Araştırmacılar, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin karar verme becerilerini incelerken, karar verme yetilerinin seviyesini saptayabilmek için ölçme çalışmalarda bulunmuşlardır (Kaşık,2009).

Bireylerde karar verme becerileri kişilik gelişimleri bakımından kritik derecede önemli olduğu dönem ergenlik dönemidir. Etkili karar verme konusunda becerileri düşük olan ergenlerin ergenlik dönemi sonunda kimlikleri ve rolleri ile ilgili ne yapacaklarına dair olumsuzluğa kapıldıkları karar verme becerileri yüksek olan ergenlerin ise sağlıklı bir kişilik oluşturmada sorun yaşamadıkları gözlemlenmiştir. Ergenlik döneminde ergenlerin kimlikleriyle ilgili karmaşalara çözüm yolu bulabilmesinde etkili karar verme stratejilerine sahip olmaları önemli bir etkidir (Aktarım.Çolakkadıoğlu, 2012).

Karar verme davranışı, karar verme ihtiyacını oluşturacak bir güçlüğün varlığı, kişinin bunun farkında olması, bu güçlüğün üstesinden gelmek için birden fazla alternatifte sahip olması ve kişinin alternatiflerden birini seçmesi durumunda görülür. Klasik karar verme kuramına göre kişiler karar verme durumu ile karşılaştıkları zaman çözüme varma olasılığı en yüksek olanı tercih etme eğilimindedirler. Bu doğrultuda karar verme sürecinin olasılık ve kullanılabilirlik ya da değer olmak üzere iki ana özelliğe sahiptir (Kuzgun,2000).

Olasılıkta, olayın gerçekleşme olasılığı; kullanılabilirlikte ise tercih neticesinde ortaya çıkacak olan kayıplar ve kazançlar bir araya getirilerek değerlendirilir. Sadece kesin karar verme durumlarında ortaya çıkan klasik karar verme kuramı için, bireysel karar verme durumlarının birçoğunda ihtimali değerlendirebilmek için gereken bilgide kullanılabilirlik açısından öznel niceliklerin söz konusu olduğu ve bunun yanında bilginin de yetersiz kalabildiği gözlemlenmiştir. Bireyin bilgisinin doğruluk oranı ne kadar yüksek ve ne kadar detaylıysa göze alacağı riskler hakkında dahir o kadar açık fikirlidir.

Alternatiflerin birey için istenirlik derecesi kararın yönünü etkileyen en önemli etkidir (Çolakkadioğlu, 2003).

Hilton'un karar modeline göre, bilişsel tutarsızlıkları azaltma isteği karar verme sürecindeki güdüleyici etmenlerdendir. Çünkü tutarsızlığın giderilmesi ile bilişsel yapının yeniden dengede olması sağlanır. Karar verme davranışının başlaması için çevreden bir takım girdiler gelmelidir. Bu olduğunda ise kişinin bilişsel yapısındaki dengesinde bozulmalar olabilir. Bilişsel açıdan bir tutarsızlık meydana geldiğinde ve dayanılamayacak bir hal aldığına kişi harekete geçerek tutarsızlığı ortadan kaldıracak veya azaltacak yöntemlere başvurur. Bu başarılmaz ise, davranışsal açıdan yeni alternatifler düşünür .

Bir süreç olarak, kişinin kendisini ve tercihleriyle ilgili bilgileri elde edip işleme yollarını şekillendiren bir takım stratejilerin kullanılmasıyla karar verme davranışı meydana gelir (Kuzgun, 2000). Bu stratejiler, kuramlara göre farklı alternatifler içerir.Kuzgun (2000) çalışmasında,Dinklage (1967)'nin karar stratejilerini, kaderciler, iç tepisel davrananlar, boyun eğenler, erteleyenler, kendine eziyet edenler, plan yapanlar, donup kalanlar ve sezgisel davrananlar olarak incelediği ifade ettiğini; Öztürk (1994)'e göre ise; mantıklı, temelleşmiş duygular, aşırı ihtiyatlı, çekinen-sakınan, düşünmeksizin uysallıkla itaatkar ve törel karar stratejileri olarak ayırdığını belirtmiştir. Bununla birlikte Öztürk (1994); kazan-kazan, kazan-kaybet ve kaybet-kazan şeklinde ifade ettiği bileşik karar verme yöntemlerini de ele alır.Sağlıklı karar verme süreçlerinin adımları farklı kaynaklarda (Erkan, 2002; MEB, 2002; Kuzgun, 2000) genel olarak;

- Problemin tanımlanması,
- Seçeneklerin belirlenmesi,
- Seçeneklere dair bilgilerin toplanması,
- Seçeneklerin üstünlüklerinin ve dezavantajlarının belirlenmesi,
- Bir seçeneğin tercih edilmesi ve uygulanması
- Değerlendirme aşamalarıyla açıklanmaktadır.

Bunun yanı sıra Tosun (1990)'a göre karar vermenin başlıca özellikleri ise şunlardır:

- Geleceğe dönüktür ve öngörüye dayanır.

- Psikolojik ve maddi güçlükler taşır.
- Etkinlik ve rasyonelliğe dayanır.
- Bir çeşit plandır ve geleceği görebilmeye dayanır.
- Belli bir davranış serbestîsi ve otoriteyi gerektirir.
- Alternatif giderler doğurur.
- Bir sorun çözme sürecidir.
- Uygulanması bir zaman süresi gerektirir.
- Pahalıdır.

Karar verme süreci ile ilgili davranışlarda en önemli etkenlerden birisi kişinin sahip olduğu farklılıklardır. Seçeneklerin fazla olduğu karar verme süreçleri, bireyler bakımından daha fazla güçlük meydana getirip kişilerde stres durumlarının oluşmasına sebep olabilir. Kişinin karar vermesindeki bu karışıklıklar karar verme durumuna olumsuz olarak etki edebilir(Deniz, 2004).

Karar vermeyle ilgili kuramsal görüşler oluşturulurken, sonuçlar ve süreç üzerine yoğunlaşıldığı dikkat çekmektedir. Sonuçlar üzerine yoğunlaşmış olan yaklaşıma göre, sürecin anlaşılması noktasında, karar verme sürecinin neticesinde verilen kararların oluşturacağı sonuçların yordanması önemlidir. Süreç üzerine yoğunlaşan yaklaşım içinse kararın verilme şekli ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi toplamanın, kararın en uygun biçimde verilmesini mümkün kılabileceği görüşü üzerinde durur (Ersever, 1996).

Karar verme sürecinin beş adımdan oluşan bir yaklaşımdan oluştuğunu ifade eden Adair (2000) karar verme sürecinde amaçların ortaya konulmasının gerekli olduğuna söyleyip ilk adım olarak amaca dikkat çeker. İkinci adım, gerekli olan bilgilerin bir araya getirilmesidir. Elde edilemeyen önemli bilgilerin yokluğunda karar vermenin ertelenmesi gereklidir. Üçüncü adım, hedefe ulaşabilmek için alternatiflerin oluşmasıdır. Karar vermede ilk yapılması gereken faaliyet seçim ölçütlerinin belirlenmesidir, bu da bir diğer adım olarak görülmektedir. “Mutlaka olmalı” ölçütünü karşılayamayan seçeneklerden vazgeçilmelidir. Seçim esnasında temel ölçütlere ulaşıp ulaşılmama noktasında, alternatifler iyi incelenmelidir. Üçüncü ölçüt olarak da “iyi olurdu” ölçütlerine göre değerlendirme olmalıdır. Verilen kararların tatbiki ve sonuçların

değerlendirilmesi karar verme süreçlerindeki beşinci adım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ergenlerde Karar Verme: Ergenlerin gelecekteki hayatlarına olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyen bazı kararları ergenler bu dönemde almaktadır.(Kutlu, Atlı, 2011)Çeşitli kuramlarda ergenlerde karar verme süreci ile ilgili olarak birbirinden farklı bakış açıları yer almaktadır. Ergenlerle ilgili gelişimsel görevler incelenirken, hem toplumun ihtiyaçları açıklanmalı hem de bireysel ihtiyaçların giderilmesi ele alınmalıdır. İstek ve ihtiyaçların uzlaştırılmasının gelişimsel görevlerin ana özelliği olduğunu ifade eden Aksu'nun belirlediği sekiz gelişim görevi, direkt olarak karar vermeye alakalı olup sosyal gelişimin kapsamı içinde yer alır. Bununla beraber ergenlik döneminde karar vermenin temel noktalarından birisi de eylemler için yol gösterici nitelikteki bir değerler sistemi ile ahlaki bir sistem benimsemektir (Aksu, 2006)

Candangil ve Ceyhan (2006), kendi çalışmasında Erikson(1950)'nun, gelişim görevlerini içeren ve her biri kendine özgü bir görevle ilgili olan sekiz dönemi tanımlamış olduğunu belirtmiştir. Bir aşamadan diğerine geçebilmek için önceki aşamanın başarılı bir şekilde atılması şarttır ve karar verme bu geçiş aşamasının özüdür. Erikson, ergenlerin ego kimliklerini belirleyen ana hedefleri açıklar. Buradaki temel nokta, kriz döneminde sağlıklı karar alabilmektir ve bu sekiz aşamanın hepsi için de geçerlidir. Karar verme yetisinin işlevsel olarak kullanılabilmesi, problemin çözümüne etki etmektedir (Candangil, Ceyhan, 2006).

Çolakoğlu (2010), kendi çalışmasında Mccandless ve Coup (1979)'un, ergenler için karar vermeyi öğrenmenin zor olduğunu çünkü ergenin hemen hemen bütün kararlarında, geleceğe dönük olarak telafi edilemez etkileri olabileceği endişesi taşıdığını belirtmiştir.

Ergenlerin zorunlu olarak verdikleri kararlardan bazılarının önemli olarak algılanması kimi zaman yaşamsal neticelere neden olabilmektedir. Bunlardan, eğitim, meslek seçimi, evlilik ve ebeveynlikle ilgili olanlar ağırlıktadır. Ergenlerin çeşitli karar stratejilerini kullanmaya yönelmelerinin nedenlerinden biri de yetişkinliğe adım

atmaları ile birlikte yaşanan değişimlerdir. Kullanılan stratejiler yaşı, durum ve fırsatlara bağlı olarak farklılıklar gösterir. Ergenler, bu dönemde fakat güçlü görünmek istemekle birlikte sorumluluk yüklenmede isteksizlik göstermektedirler.

Ergenlerin karar verirken engellendiklerini düşünmelerinin sebebi karar vermek durumunda kaldıkları konularla ilgili olarak deneyim ve bakış açısı eksiklikleri hissetmeleridir. Ergenler bir yandan anne-baba, toplum ve ailenin güvenini terk etmekte isteksizlik görülürken diğer yandan bireysellikleri ve karar verme özgürlüklerinde artış olur. Ergenlerdeki bu durum, “mutlu çelişki” olarak isimlendirilir (Çolakoğlu, 2010).

Öztürk, Kutlu, Atlı (2011), ergenlerde karar vermeyi üç grupta incelemiştir. Bunlar; bilişsel yetenek, kültürel ve sosyal etkiler ile sosyal ve psikolojik gelişimdir. Bilişsel faktörü, Piaget’in ortaya attığı somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi ile ilişkilendirilebilir. Piaget, 8-10 yaş aralığındaki çocuklar için olan somut işlemler dönemiyle ergenlik çağının belirgin bilişsel özelliklerinden kabul edilen soyut işlemler döneminin birbirinden farklı olduğunu söyler. Ergenleri çocuklardan farklılaştıran üç ana kavramdan söz etmektedir. Bunlar; somuta karşı soyut düşünme, şimdiye karşı gelecek yönelimidir. Bununla beraber sadece bazı alternatiflere vurgu yapmakla birlikte tüm seçeneklerin üzerinde durur.

Ergenlerin özellikle yeni benlik algıları geliştirme, ilgi ve değerlerini genişletme gibi durumlarda duygusal destek ve ait olma duygusunu sağlayan, yeni kimlik ve hayat tarzı denemeleri için önemli bir sosyal çevre olan akran grubunun etkisi çok fazladır. Aynı zamanda akran grubu, gruba uyma ve bağımsızlıktan ödün verme yönünden ergenlerde kendilerini baskı altında da hissettirebilir. Kaçar (2008) kendi çalışmasında Coleman (1980)’in ergenlerdeki baskı durumunun özellikle 15 yaşından önce en yüksek düzeye ulaştığını ve ergenin grup içi statü, suçluluk duygusu ile ebeveyn tutumları ve desteği gibi faktörlerin etkisi altında kalabildiklerini ifade ettiğini belirtmiştir. Her ne kadar akran grubunun kişisel tarzda ve alışkanlıklarda kuvvetli bir etki yaratsa da, değerler, bir çok ailede kariyer planlaması ve okuldan ayrılma gibi uzun vadeli etkiye sahip kararlar söz konusu olduğunda akran grubuna oranla anne-babanın etkisi daha fazladır. Sonuç olarak, karar verme yeterlilikleri açısından akran grubunun ergen üzerinde engelleyici

tarzda olumsuz etkileri olabilirken ergenlerin uzun vadeli etkiye sahip kararlar vermelerinde ailesinin etkisi arkadaşlarına oranla daha fazladır(Alver ,2005) .

Güçray (2001), karar verme davranışlarında yaşa göre de bir farklılık olduğu tespit etmiştir. Çalışmasında, yaşça büyük ergenlerin karar verme durumlarında daha özgüvenli olup kendilerine güvendikleri belirtilmiştir.

Özden (2013)'a göre akran grubu, , psikolojik gelişimlerinde önemli bir yere sahip olup ergenlerin aileden bağımsız bir kimlik oluşturmada onlara rehberlik eder. Ergenlerin verdikleri kararlar üzerinde yetişkinlerin kontrollerinin olmadığı zamanlarda akran grubu, ergenlerin edindikleri karar verme yetilerini deneme imkanı sunar. Soyut düşünme becerisi ile karmaşık akıl yürütebilme yeteneklerinin gelişmeye başlamasıyla birlikte ergenler için arkadaş çevresi, bu becerilerin sınanması için imkanlar sunar.

Ergenlerde karar verme davranışları ile ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere yapılan bir araştırmada (Özden,2013), ebeveynlik stilleri nasıl olursa olsun, ergenler sosyal içerikli kararlar vereceği zaman akran gruplarından destek alırlar. Fakat ahlaki kararlarda ve bilgi gerektiren kararlarda ergenlerin anne-babalarını örnek almalarının çoğunlukla onların tutumlarına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Ergenlerin kendinden emin bireyler olarak yetişmelerinde ergenin davranışlarını gözlemleyen, kendilerine güvenen, kısıtlayıcı ve müdahaleci olmayan, cezadan ziyade destekleyici tarzda disiplin veren yetkili ebeveynlik stili etki etmektedir. Bu tür ailelerde yetişen ergenler, ahlaki ve bilgi gerektiren kararlarda akranlarından çok, ebeveynlerine yönelirler. Kurallar konusunda açıklama yapmadan, onlara uyulmasını bekleyen otoriter ebeveynler statü odaklıdır. Bu tür bir ailede yetişen ergen için karar verme, güç bir durumla karşı karşıya kalmak olarak algılanır ve sonucunda daha çok kararsızlıktır.

Kısaca otoriter ailede yetişen ergenler karar vermek için kendilerini hazır hissetmezler. otoriter ailede yetişen ergenler bilgi gerektiren ya da ahlaki kararlar söz konusu olduğunda ebeveynlerinden ziyade akranlarının fikirlerine başvururlar. Hoşgörü üzerine kurulu ebeveynlik anlayışında ise ebeveynler çocuklardan olgun davranış beklememekte, ergenin kendini idare edebilmesine fırsat ve koşulsuz sevgi verip onu

davranışlarıyla yüzleşmesine olanaklar sunar. Bu tip ailede yetişen ergenler, çevreden zorla kabul ettirilmeye çalışılan kurallara ve standartlara karşı çıkarak kendi kendini idare etmeye çalışırlar. Yapılan araştırmaya göre hoşgörülü anne-babaya sahibi ergenler, bilgi gerektiren kararlarla ilgili olarak daha çok ailelerinden yardım alırlar. İhmalkâr-Reddedici ebeveynlik stilinde ise ebeveynler, ergenlerin davranışları karşısında ilgisiz; çocuklarını reddetme ve onlara karşı sorumluluklarını tam olarak yerine getirmezler. Bu tür bir ailede yetişen ergenlerin bağımsız hareket edememe ve anti-sosyal eğilimler gösterme durumu görülmekte karar verme davranışları açısından yetersiz bireyler olarak yetişmeleri gözlemlenmektedir. Bu stildeki bir ailede yetişen ergenlerin bilgi gerektiren ve ahlaki kararlar söz konusu olduğunda ailelerinden ziyade akranlarına danıştıkları tespit edilmiştir (Çolakkadıoğlu, 2010). Ayrıca Çolakkadıoğlu (2010), ergenlerin karar verme stilleri üzerine yaptığı çalışmasında, Wilks (1986)'in tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ergenlerin, uzun vadeli, zor ve önemli kararlarda ebeveyn önerilerine yöneldiklerinin, kısa vadeli, daha kolay ve daha önemsiz kararı alacaklarında ise akran gruplarının önerilerine yöneldiklerinin görüldüğünü belirtmiştir.

1.3.2. Karar Verme Sürecini Etkileyen Etmenler

Karar verme, geçmişte yapılan eylemler ile bunların gelecekte meydana getireceği sonuçları gösterir. Bundan dolayı karar verme, bazı aşamalardan oluşan bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Karar verme süreci, alternatifler arasından gerçekçi ve bilinçli seçim yapma süreci şeklinde ifade edilse de, bu süreci akılcı düzenlemelerin yanı sıra bazı faktörlerin etkisi altında kalındığı belirtilir. Karar verme sürecine etki eden etmenler benlik kavramı, özsaygı, kişilik özellikleri, problem çözme becerisi gibi bireyin kendisiyle ilgili içsel etmenler ve ebeveyn tutumları, akran etkisi ve sosyokültürel çevre gibi dışsal etmenlerdir. Karar verme sürecine etki eden etmenler genel olarak ele alındığında her bir etmenin bireyin karar verme sürecini etkilediği bulgulanmıştır. Bu nedenle karar verme sürecinin doğru bir biçimde ele alınabilmesi ve kişinin sağlıklı kararlar verebilmesi için bu etmenlerin dikkate alınması ve etkilerinin incelenmesi önemlidir (Kaşık, 2009).

1.3.2.1.Karar Vermede Bireysel Etmenler

Karar verme işleminin doğasına bakıldığında zaman, karar verme sürecine etki eden birçok etmen arasında, karar vericinin kendisi ile ilgili etmenlerin değişmeyen ve her zaman var olan etmenler gelmektedir. Karar veren, alternatifler arasından bir seçim yapan kişi ya da gruptur. Bu konuyla ilgili kaynaklarda genellikle karar veren kişiye karar subjesi ya da aktörü denilir (Kurt, 2003).

Kişilik Özellikleri: Bireyin davranışlarındaki tutarlılık durumu ile amaçları arasında anlamlı bir bağ olduğu bilinmektedir. Kişilerarası uyuma önem gösteren bir birey her zaman kendisine arkadaşça davranışlar sergilemeyi kendisine amaç edinebilir. Bunun yanı sıra aynı kişi diğer başka hedeflerin ağırlık kazandığı durumlarda arkadaşça olmayan davranışlar da bulunabilir. Kişiliğin diğer yönleri de karar verme sürecinde önemlidir. Kişinin karar vermesi üzerinde etkili olan etmenlere bakıldığında düşüncesizce davranma, korkaklık, heyecan aramayı sevme ya da duygusal olma gibi özellikler de görülür (Kagan, 1989).

Karar verme sürecinde duruma uygun ve etkili strateji oluşturmak için lazım olan bilgileri yeterli düzeyde analiz edemeyen, sonuçların ve karar stratejilerinin tüm yönlerini gözden geçirmeyen kişiler düşünmeksizin hareket eden kişilerdir. Buna örnek olarak asıl amacı arkadaşlık kurmak olan çekingen yapılı kişilerin, iletişime geçmekten korktukları için amaçlarına ulaşamamaları gösterilebilir. Bu kişiler sürekli olarak iletişimden kaçmayı tercih ederek genellikle bu kararlarından dolayı pişmanlık duyabilirler. Bunun dışında, sürekli heyecan arama amacıyla olan kişilerin uyarılmışlık dereceleri düşük olmakla birlikte heyecan verici eylemler içerisinde olma hedefini yardımseverlik veya sorumluluk gibi hedeflerden daha öncelikli bir hale gelebilirler. (Hazar , 2006). Bu nedenle duygusal kişilerde duygular daha ön planda olduğu için bu kişilerin duygusal kararlar alma ihtimalleri daha yüksektir. Kişilik özellikleri ve hedeflerden başka, kişilik ile ilgili son bir boyut da kararsızlıktır. Bazı kişilerin neyi sevdikleri veya ne yapmak istediklerine dair neden kararsız oldukları tam olarak bilinmemekle beraber kararsızlık bir kişilik özelliği olarak da açıklanabilir. Çünkü bu

insanların birçok yaşamsal karar verme durumlarında da kararsız kaldıkları gözlemlenmektedir (Taymur, Türkçapar , 2012).

Benlik Kavramı: Benlik, sözlük anlamıyla “bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet” olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu-TDK).Alanyazında benlik kavramının tanım ve açıklamalarındaki çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Bu tanımlamalardan bazılarına değinmek, konunun iyi anlaşılması bakımından önemlidir.

Benlik kavramının çok çeşitli açıklamaları vardır ve genel olarak kişiliğin öznel kısmını ifade eder. Kişinin kendisine dair pozitif ve negatif yaşantılarından temel alan benlik, onun öz varlığı hakkındaki farkındalığını ifade edip aynı anda diğer insanlardan farklı bir birey olması durumudur (Onur,1987). Tan (1970)’a göre benlik, kişinin fiziksel çevresi ve içinde yaşadığı toplumla olan etkileşimleri neticesinde elde ettiği bir takım bireysel duygu, değer ve kavramlar bütünüdür.

Genellikle kişiyi o kişi yapan, diğer tüm insanlardan farklı kılan eylem, tutum ve duyguların örgütlenmiş bütünlüğünü belirten benlik, “ben” ve “kişilik” kavramlarıyla eş anlamlı şekilde ele alınır. Benlik kavramı, kişinin kendisini algılama ve kavrama şekli olarak açıklanabilmektedir (Yörükoğlu,2004).

Psikanaliz kuramının öncüsü Sigmund Freud benlik kavramının psikolojide önem kazanmasına en büyük katkı sağlayan kişidir. Bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı sınıflamasını insan davranışlarının temeline oturtarak psikoloji dalında çığır açan Freud, benlik konusunda yapısal bir sınıflandırma yaparak benliği id, ego ve süper ego şeklinde üç bölümde incelemiştir. Kişiliğin bilinçli yanını oluşturan ego, bireyin kendisine dair bilinçli bilgisi anlamını gelmektedir (Bacanlı, 2004). Psikanalitik kurama göre ego, id ile süper egoyu içine alır ve bunlar arasındaki dengenin oluşmasını sağlar (Gençtan, 2005).

Yaratıcı benlik kavramını ileri süren Adler’e göre benlik, karar verme yetisi olan ve kişiye hedefleri olan hayat sunmaya çalışan bir yapıdır. Adler’in kuramında kişinin

benlik kavramına olumlu olmayan etki yapan “yetersizlik” ve “aşağılık” duygularına dikkat çekilmektedir. Hayata, etkisi güçlü bir şekilde hissedilen yetersizlik duygularıyla başlayan insan özellikle çocukluk döneminde kendisinden daha yetenekli ve güçlü olan yetişkinler karşısında aşağılık duygusuna kapılabilmektedir. Bu duygu, bireyin hayatı boyunca kendisinden daha güçlü insanlar ile doğal güçlere karşı üstünlük kurma çabalarına neden olmaktadır. Bu nedenle yaşamdaki temel amaç, eksikleri gidermek, aşağılık duygusunun önüne geçmek ve karşı karıya kalınan zorlukların üstesinden gelebilmeyi, baş etme davranışı sergileyerek benliği kusursuz bir noktaya çıkarmaktır (Aktarım. Asıcı, 2013).

Geçtan (2005), kendi çalışmasında Horney’in, destekleyen, anlayışla karşılayan ve koşulsuz sevgi sunabilen aile tutumlarının benlik gelişiminde önemli olduğunu söylediğini ifade etmiştir. Uygun aile ortamında yetişmeyen çocuklarda anksiyetenin yoğun şekilde görüldüğünü, benliğini koruyabilmesi için çocuğun anksiyete ile baş etmeye yönelik çabalarında boyun eğme, saldırganlık ve içe kapanıklık biçiminde ortaya çıkan nevrotik tutumların ortaya çıktığına dikkat çeker. Kişinin benliğine yabancılaşması durumlarına neden olabilen bu tutumlar, insanlara yönelme, onlardan uzaklaşma veya onlara karşı çıkmaya sebep olabilmektedir (Geçtan, 2005).

Yaşamın amacının kişinin benliğini tanımak olduğunu belirten Jung’a göre benlik, bütün zıtlıkların ötesine geçmeyi ve kişiliğin tüm yönlerinin eşit bir şekilde sergilenmesi olarak ifade eder. Artık birey, kadın-erkek, ego-gölge, iyi-kötü ya da bilinçli-bilinçsiz olarak keskin çizgilerle ayrılmaz, bütün bunları bir bütün olarak algılar .Kişilerarası benlik kuramında benlik gelişimini kişilerarası sosyal iletişime dayandıran Yiğit (2010), bireyin kendisiyle ve diğer insanlarla ilgili çeşitli bilişsel imgeler geliştirdiğini belirtir. Bunlar, “kişileştirmeler” olarak isimlendirilir. Çocuklukta benlik ile ilgili olarak üç farklı kişileştirme meydana gelir. Bunlardan ilki, “İyi Ben” olarak adlandırılıp özellikle anne tarafından hoş karşılanarak ödül kazandıran ilişkiler sonucunda meydana gelmektedir. Çocuğun öz saygısının artmasına ve kendisine yönelik olumlu duygu geliştirmesine etki eder. İkincisi, “Kötü Ben” olarak adlandırılır. Annenin hoş karşılamadığı durumlarda meydana gelen kötü ben, kaygı içermektedir ve çok fazla olmayan bu kaygı, istenmeyen davranışların sönmesinde kişiye yol gösterir. Bunun yanı

sıra bireyin kendisine karşı olumsuz duygu geliştirmesine etki edebilmektedir. Bireyin sosyal olmayan davranışlarını otomatik olarak engelleyen bu duygular, bilincin gelişmesi için fazlaca mühimdir. nc kişileştirme ise “Ben ve Ben Olmayan” olarak isimlendirilir ve yapıcı bir işlevi vardır. Kişinin diğer benliklerle olan bağında kontrol edilemez bozulmalar oluşur. Benliğin genellikle bilinçaltında kalan bu kısmı, bireyin bundan kaynaklanan olaylarla karşılaştığında çok fazla anksiyete duymasına neden olur (Yiğit, 2010).

Rogers’ın kişilik kuramında benlik, bireyin algısal veya fenomenoloji alanındaki bir bölümü oluşturur ve “ben” kavramına dair bilinçli algılamaları içine almaktadır. Her Şeyden önce “ne yapabilirim?” ve “ben neyim?” gibi, varlığının ve görevlerinin farkına varmayı içeren benlik kavramı kişinin ne olduğunun, ne olması gerektiğinin ve ne olmak istediğinin kendisi tarafından verilmiş yanıtlarını kapsamaktadır. Bireyin ideal benliğini, bireyin ne olmak istediği konusundaki cevapları Őekillendirir. Bu da bireyin hedeflediği ve elde ettiğinde kendisini değerli hisseceği benlik kavramını tanımlamaktadır. Esasen Rogers, benlik kavramının kişinin kendisine dair doğru veya yanlış bazı hipotezlerinden meydana geldiğini söylemiştir (Yanbastı, 1996).

Ego ile benlik kavramının sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olduğunu söyleyen Rosenberg, bu iki kavramın farklılığına dikkat çeker. Ona göre ego, kişinin gerçekle baş edebilmesine olanak sağlayan bir takım zihinsel süreçler içermekle birlikte benlikten farklı olarak benliği koruma ve geliştirme görevine sahiptir. Benlik kavramı doğumla birlikte bizde var olan potansiyellerdir, ego ise benliğin psikolojik süreçleriyle ilgili bölümüdür. Benlik, doğuştan getirilen bu özelliklerin çevreyle etkileşimi sonucunda bireye kazandırdığı kendilik görüşleri ve kendini algılayış Şeklidir (Yenidünya, 2005).

Özetle benlik, kişinin kendisine dair geliştirdiği kavramların bir ifadesidir ve kişiliğin önemli bir bölümüdür. Benlik kavramı bir taraftan da başkalarının kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin örgütlenmiş Şekli bir taraftan da kişinin kendini algılayışı, kendisi hakkında ne dşndğu ve kendisini nasıl değerlendirdiği ve savunduğudur (Akkoyun, 1990).

Özsaygı – Benlik Saygısı: Son derece dinamik ve oluşumu ile gelişimi ömür boyunca süren, özellikle ergenlik yıllarında önemli olan benlik kavramı, kişinin kendi duygu ve düşünceleri arasındaki iç diyaloglardan ya da diğer insanlarla iletişimlerinden meydana gelmektedir. Disiplin ve sevgi aracılığı ile anne- babalardan, uygun davranışların sergilenmesi baskısıyla akranlardan, başarı ve başarısızlık durumlarıyla okul hayatından ve daha birden fazla nedenin etkisi altında kalabilmektedir (Candagil, Ceyhan, Aykut, 2006). Kişiler, kendi benliklerine dönük olarak bir tutum sergiledikleri gibi çevrelerindeki diğer insanlara karşı da bir tutum takınabilirler. Kişinin kendi benliğine dönük olarak geliştirmiş olduğu bu tutum, benlik saygısı olarak isimlendirilmektedir (Kaya ve Saçkes, 2004).

Kandemir (2012)'e göre benlik saygısı ile benlik tutarlılığı kavramları, benlik kavramının en önemli kısmını oluşturur olmaz, ancak benlik saygısı kavramı bu anlamda önceliklidir ve bireyleri güdülemede etkisi çok fazladır. Buna göre benlik saygısı, kişinin kendisine yönelik duygular geliştirme şeklidir. Esen ve Aktuğ (2006) ise benlik saygısını, kişinin yeteneklerini ve sahip olduğu gücünü isabetli bir şekilde değerlendirmesinin bir yansıması olduğunu söyler ve bunun temelinde; onur, özünü kabullenme gibi insana özgü değerlerin bulunduğunu ifade eder.

Ergenlerde bireyin yaşlılarıyla olan etkileşiminin kalitesi ve spesifik başa çıkma becerilerini kazanma durumuyla, benlik kavramı ve benlik saygısı arasında yakından ilişkili gören Esen ve Aktuğ (2006) benlik saygısını; benlik sisteminin duygusal yönüyle ilişkili olarak bireyin kendisini nasıl gördüğü ile ilgili duyguları şeklinde belirtir. Benlik saygısının sınırlarını çizen yargılarda değişmezler vardır, fakat bireyin benlik saygısının değişime duyarlı olduğu söylenebilir (Tufan, 1990).

Bireyin kendisi ve özü hakkında oluşturduğu yargı ve tutumlar bireyin özsaygısını göstermektedir. Bu tutumlar, kendine saygı, özüne saygı, benliğine saygı gibi çeşitli şekillerde açıklanır ve kendini önemseme, benliğini kabul gibi kavramları da içine alan bir çeşit üst kavram olduğu söylenebilir (Kuzgun,2000).

Özsaygıyı benliğin kabul edilip beğenilmesi oluşturur. Bireyin kendini değerlendirerek ulaştığı, benliğini onaylaması sonucu oluşan beğeni durumu olarak ifade edilebilir, benlik saygısı. Kişinin benliğine saygı duyabilmesi ve kendisini beğenebilmesi için üstün özelliklere sahip olması şart değildir. Çünkü benlik saygısı kişinin kendisinde olan durumundan aşağıda veya üstün seviyede görmeden kendisiyle ilgili hoşnut olmasıdır. Kendisini olumlu ve değerli görmesi, beğenip sevmeye layık bulması kişinin kendisinden memnun olduğunu gösterir. Benlik saygısı, bireyin kendisini olduğu gibi kabul etmesini ve özüne güvenmesini mümkün kılan olumlu bir ruh hali olarak ifade edilebilir. (Yörükoğlu, 2000).

Bireyin tam anlamıyla verimli ve başarılı olabilmesi için sağlıklı bir benlik saygısının olması gerektiği üzerinde duran Maslow'a göre benlik saygısının dayandığı iki kaynak vardır. Bunlardan ilki, kişi için önemli olan insanların gösterdiği sevgi, saygı ve kabuldür. Diğeri ise kişinin başarı ve yetkinlik duygularıdır (Erkan, Kaya, 2012). Önkoşulsuz sevgi ile büyüyen kişilerin benlik anlayışlarının olumlu ve güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü sevgi ihtiyacının giderilmesinde ana etken benlik saygısının yükseltilmesidir. (Cüceloğlu, 1991).

Doğru, Peker (2004), kişi için önemli olan diğer insanlardan gelen olumlu görüş ile sosyal destek özsaygı gelişimindeki önemli belirleyicilerdendir. Toplumdaki diğer insanlar tarafından onaylanma veya onaylanmama durumuna göre bireyin özsaygısı etkilenmektedir. Gelişimsel açıya göre bakıldığında ebeveyn tarafından onaylanma ya da onaylanmama durumunun içselleştirilmesi çocuktaki özsaygı gelişimi açısından oldukça önemlidir. Kişiler, sosyal kıyaslamalarla diğer insanlar ve kendisini kıyaslayıp, yeterliliklerini belirler. Aşağı yukarı 6 yaşında başlayan bu kıyaslamalar çocuğa, akranlarına göre daha az veya daha çok yeterli olduklarına dair fikir oluşturur. Yaşın ilerlemesiyle birlikte bu türden karşılaştırmalar daha da çoğalır ve çocuğun özsaygısı üzerinde önemli etki yaratır (Doğru, Peker 2004).

Sosyalleşme, benlik saygısının gelişiminde son derece önemli olup, benlik saygısının oluşumu; yansıyan onay, sosyal karşılaştırmalar ve nedensel yüklemeler olarak adlandırılan üç aşamaya bağlılık gösterir. Yansıyan onay, bireyin çevresindeki

insanların kendisi hakkındaki değerlendirmelerini ve algılarını göstermektedir. Halbuki birkaç inceleme ve araştırma sonuçlarına göre diğer insanların değerlendirmelerinin gerçek olup olmamasından ziyade, kişinin bunlarla ilgili algısı özsaygısının gelişimi için önemlidir (Erkan, Kaya 2004).

Ergenlik döneminde kişinin kendisiyle ilgili yargılayıcı değerlendirmeleri artmaktadır. Bundan dolayı ergenlerin bazılarında benlik saygısı gelişimi olumsuz etkilenebilmektedir. Bu dönemde özsaygıda değişimler görülebilir, ergenin kendi dış görünüşü ile ilgili olumsuz tutum geliştirmesiyle özsaygıları azalabilir. Ergenlik döneminde kişinin kendisi için önemli olan özellikle anne babaları, öğretmenleri ve akranları ile iletişimlerinin benlik saygısında son derece önemli etkileri olduğu söylenebilmektedir. (Doğru, Peker, 2004). Ergenlerin fiziksel, duygusal ve sosyal değişimler yaşamalarından dolayı benlik saygısının oluşumu ve gelişimi bakımından kritik öneme sahip bir dönemde oldukları belirtilebilir. Sosyal çevrelerinden gelen söylemler doğrultusunda sosyal karşılaştırmalar yaparak kimliklerini oluşturan ergenlerin benlik saygıları da bu şekilde gelişmektedir. Özellikle akranlarıyla olan ilişkiler ergenlerde diğer dönemlere göre daha önemli hal almaktadır. Ergenler, ebeveynlerinden bağımsız bir şekilde, kendilerini daha büyük toplulukların üyesi olarak görmektedirler. Aile desteğinin ve aileleri tarafından bilgilendirmelerinin çok önemsenmediği bu dönemde en fazla ihtiyaç duyduklarından biri yaşlıları ile olan ilişkilerinden aldıkları destektir (Aşçı, 2005).

Doğru ve Peker (2004), ergenlerin benlik saygılarına etki eden dört onay ve destek kaynağından söz eder. Bunlar; ergenlerin anne-babaları, öğretmenleri, yakın arkadaşları ve sınıf arkadaşları olarak sıralanabilir. Yaptığı incelemeler sonucunda bu destek kaynaklarından gelecek olan desteğin büyüklüğüne göre özsaygı düzeyinin yükseldiği tespit edilmiştir. Özellikle sınıf arkadaşlarından ve anne babalarından gelecek olan destek, özsaygı düzeyine en çok etki eden etmenler arasındadır. Buna ek olarak desteğin büyüklüğünden bağımsız bir şekilde; belirli alanlardaki yüksek yeteneğin de yüksek özsaygının oluşmasına öncülük etmektedir. Hem düşük yetenek hem de belirtilen destekleyici grupların destek düzeyinin düşük olan bireylerin en düşük özsaygı düzeyine sahip olmaları bu araştırmanın önemli sonuçlarındandır. Genel olarak sosyal

onay ve yeteneklerin benlik saygısının gelişiminde en çok öneme sahip faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir.

Karataş (2014)'e göre birey, kendini bulma ve diğer insanlardan aldığı geri bildirimlerle kendisi hakkında açıklamalar yapar. Kendisini pozitif özelliklere sahip biri olarak görüyorsa benlik saygısı yüksek; negatif ve tutarsız algılamaları mevcutsa benlik saygısı düşüktür denilebilir. Ayrıca bireyin kendisine ilişkin değerlendirmeleri ile ulaşmak istediği hedeflediği standartlara uyumluluğuna dair algılamaları da benlik saygısının yüksek veya düşük olmasında belirleyici olanlar etmenler arasında olduğu söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalar ise benlik saygısının karar verme sürecinde çok önemli bir etken olduğunu gözler önüne sermektedir. Candangil ve Ceyhan (2006), öğrencilerdeki benlik saygısı düzeylerinin, karar verme süreçlerine etki ettiğini, özsaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin seçici karar verme yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak kendine güvenin düşük olmasının kişinin karar verme sürecinde problemlere neden olduğunu ve yüksek özsaygısının ise kişinin daha akılcı karar vermesine etki ettiğini söyler. Bunun yanı sıra, yüksek özsaygı düzeyine sahip lise öğrencilerinin karar verme sürecinde daha az karar stresi yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu araştırmalar da gösteriyor ki, benlik saygısı karar verme süreci ve yöntemlerini etkileyen önemli bir etmendir.

Problem Çözme Becerileri: Problem çözme becerisi, gündelik yaşam koşullarında karşı karşıya gelinen ve kişiyi strese sokan problemlerin çözümü için kullanılan becerileri belirtir. Bireyin geçmiş yaşamındaki olaylardan şimdi yaşadığı olaylara gelinceye kadar hayatında karşı karşıya kaldığı tüm sorunlar için geliştirdiği çözüme dönük davranışların birikmesinden ve bunları algılayışında meydana gelir (Çelikkaleli, Gündüz, 2010). Günlük yaşamdaki karmaşanın içerisinde kişiler her an yeni problemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. İnsan yaşamındaki en kritik dönemlerden biri olan ergenlikte kişi, fiziksel, psikolojik ve toplumsal bir kaç problemin üstesinden gelmek ve bu döneme has bazı istekleri karşılamak durumunda olurlar. Gelişim açısından kritik öneme sahip ergenlik döneminde karşı karşıya kaldıkları engellerin üstesinden gelmek ve problemleri çözüme ulaştırmak, etkili bir problem çözme becerisini gerektirmektedir (Arslan, Kabasakal 3013).

Problem çözme kavramının tanımlamalarında çok fazla tanımlar yer alır. Deniz ve Arslan (2002) bu kavramı başa çıkma ile eş anlamda kullanırken, Bedel ve Arı (2011), bireyin karşı karşıya kaldığı problemlere ilişkin ürettiği çözüm girişimlerinde kullandığı süreç ve teknikler olarak açıklar. Çelikkaleli ve Gündüz (2010) ise, kişinin stres faktörlerine yönelik olarak kullandığı, probleme ilişkin tanıma, keşfetme veya problemin meydana getirdiği durumlarla başa çıkma yaklaşımları olarak ifade ederler. Cenksever ve Vural (2006), problem çözmenin açıklanmasında karmaşık isteklerin uyumu için zihinsel ve etkili davranışsal süreçlerinin önemine değinip, amaçlara ulaşmada karşılaşılan zorlukları üstesinden gelmeye yönelik bir takım çabaları gerekli kılan bir süreç olarak değerlendirir. Arslan (2001) ise problem çözmenin açıklamasında, kişinin kendisi ve çevresiyle uyumunu amaç olarak görür ve sırasıyla, problemin kaynağını belirleme, çözüm için seçenekler oluşturma ve karar verme süreçlerine vurgu yapar.

Buradan da anlaşılacağı üzere problemin çözümlenmesi bir süreç gerektirir. Bu süreç böyle bir yaklaşımla ele alındığında problem çözme süreci; var olan probleme ilişkin bilgi toplama, problemi çözmeyi isteme ve çözümün önündeki sorunların belirlenmesi gibi eylemlerin birikiminden meydana gelmektedir.

Çelikkaleli ve Gündüz (2010), problem çözme sürecinin beş kademedan meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bunlar; probleme genel yaklaşım, problemin tanımlanması, çözüm için alternatiflerin oluşturulması, karar verilmesi ve sonuçlandırılmasıdır. Aynı zamanda problem çözme sürecindeki aşamalar; problemi anlama, bilgi toplama, problemin temeline inme, çözüm için alternatifler oluşturma, alternatiflerden en uygun olanın tercih edilmesi ve problemin sonucuna varmaktır.

Göğüş (2010), problem çözme becerilerine etki eden faktörleri; bilişsel etmenler, duyuşsal etmenler ve tecrübeler olmak üzere üç grupta araştırmaktadır. Bu becerileri öğrenilen davranışlar olarak inceleyen Enç (1982)'e göre ise, bu davranışların öğrenilmesinde; gelişme ve olgunluk düzeyinin, yetenek seviyesindeki ayrıcalıklı durumun, güdülenmenin, sosyal ve kültürel çevrenin ve eğitim düzeyinin etki ettiği

tespit edilmiştir. Bununla beraber problem çözme becerilerinde güvensizliğin uygun baş etme yollarını seçememeye sebep olabileceğini söyleyip, özgüvenin bu becerilerin kullanılmasının önemini ele alır.

Kapıkıran ve Fiyakalı (2005) ise problemle başa çıkmanın, kişinin problem çözmedeki becerilerine, zihinsel olarak kendini değerlendirmesi ve problem üzerine yoğunlaşabilmesi ile alakalı olduğunu ifade ederler.

Yapılan bazı araştırmalarda fiziksel ve psikolojik yapının, problem çözme becerileriyle ilişkili olduğu tespit edilmektedir.(Şahin, Şahin, 1993; Güven ,2010). Yıkılmaz, Hamamcı (2011) problem çözme becerilerinin; sağlık, sorunların üstesinden gelebilme, akademik ve mesleki etkenlerle ilişkili olduğunu söylemişlerdir. Buna göre; problem çözme becerisi yüksek olan kişilerin, düşük olan kişilerle kıyaslandığında problem çözme beceri yüksek olanların daha az kişisel problem yaşadıkları, daha az gerçek dışı inançlara sahip oldukları ve daha az sosyal kaygı yaşadıkları açıklanmıştır. Dahası, problem çözme becerisinin endişeli olma durumuyla negatif yönde (Dugaz ve ark, 1995), akademik başarıyla pozitif yönde (Sargın, Çetinkaya, 2010), özgüven ile pozitif yönde (Otacıoğlu,2008), mantıksal düşünebilmeyle pozitif yönde (Koray ve Azar, 2008) ve otomatik düşüncelerle negatif yönde (Tümekaya ve İflasoğlu, 2000) anlamlı ilişki içerisindedir. Güçray (2001) ise problem çözme becerisiyle özsaygı arasındaki pozitif yönlü ve anlamlı derecedeki ilişkiye dikkat çekmektedir. Alver (2005) da, problem çözme becerilerinin kişinin toplumsal uyum ve günlük yaşamdaki başarılarına olumlu olarak etki ettiğini bulgulamışlardır.

Kontrol Odağı: Karar vermede bireyin tercihi, içinde yaşadığı toplumun ve bireysel faktörlerin etkisi altındadır. Bazı kişiler için, karar vermeye ilişkin davranışların kontrolü kendilerindeyken i, bazıları için kontrol tamamen dışsal etkenlerdedir. Bu nedenle karar verme sürecinde, kişinin sahip olduğu denetim odağı etkisi çok fazladır. Denetim odağı, kişilerin geçmişteki güdüleyici hayat tecrübesine dayanarak, eylemlerinin sonuçlarının sorumluluğunu kendilerine ya da kendi dışındaki çevresel güçlerin kontrolüne bağlamaları nedeniyle meydana gelmektedir (Dağ, 1992).

Denetim odağı kavramını ilk ortaya çıkaran Rotter'dır. Rotter, denetim odağı kavramını, kişinin kendisine etki eden iyi veya kötü bütün olayları kendi davranışlarının bir neticesi olarak görmesi ya da kendi müdahalesi ve iradesi dışındaki faktörlere bağlama eğilimi olarak açıklar. Bir başka açıklamasında ise Rotter, bireyin kendi davranışlarının kontrolünün kendisinde veya başkalarında olduğuna dair genelleşmiş bir algılama içerisinde olması olarak da açıklamaktadır (Dönmez, 1985).

Denetim odağı, kişinin inançları ile olayların nedenine göre genellenmiş beklentilerdir. Bir tarafta, elde ettikleri kazanımları ya da kayıpları kendilerine atfeden, davranışlarının sonucu olarak gören içten denetimli bireyler; diğer tarafta ise şans ve kader gibi dışsal faktörlerin etkisine bağlayan dıştan denetimli bireyler yer almaktadır. Birisinin ödül olarak düşündüğü herhangi bir olayı ya da durumu bir diğeri farklı biçimde düşünebilir. Rotter, denetim odağını, istenen veya istenmeyen sonuçları belirleyen gücün toplandığı yer olarak tanımlamıştır (Yeşilyaprak, 1988).

Dönmez (1985), bireyin yaşadığı ya da yaşayabileceği olumlu olayları ödüller, olumsuzları ise cezalar olarak ele alındığında iki farklı eğilimin ortaya çıkabileceği üzerinde durmuştur. Bu eğilimlerden ilkinde göre ödül ve cezalar bireyin dışındaki güçlerin kontrolündedir ve bireysel çabalarla bu ödül veya cezalardan kaçınmak mümkün değildir. Diğer eğilime göre ise kişinin kendi davranışları bu ödül veya cezaların ortaya çıkmasına etki etmektedir. Bu iki türden inançların hepsi, denetim odağı olarak ifade edilmektedir.

Denetim odağının, bireyin hayatı boyunca onu değiştirip geliştirebilecek etkileri vardır. Yaşamın her döneminde kişi, önemli çok fazla olayda hayatlarını kontrol etmek sebebiyle deneyim sahibi olmaktadır. Bireyin arkadaşlarıyla, meslektaşlarıyla ve akranlarıyla ilişkileri, evlilik ya da okul deneyimleri onun denetim odağının gelişmesine etki etmektedir (Aktarım: Kaval, 2001: 15).

Anne-baba tutumlarının, denetim odağının iki yönünden birine yönelmesinde bireye etkilediği ve ebeveynin davranışlarıyla denetim odağının şekil değiştirdiği tespit edilmiştir. Çevre büyüklüğünün de denetim odağının oluşumunda etki eden faktörlerden

olduğu ve bunun yanında büyük çevrede değişiklik yapmanın küçük çevrede değişiklik yapmaktan daha fazla gayret gerektirdiği, bu nedenle de büyük çevreden gelenlerin içten denetimli olmaya meyilli oldukları belirtilmiştir (Yeşilyaprak, 1988; Doğan ve Ceyhan, 2008).

İçten denetimli kişiler için, yaşadıkları her şeyin kendi sorumluluklarında olduğunun farkındadırlar. Dolayısıyla kendilerinde sonuçları değiştirmenin kendi ellerinde olduğunu düşünürler. Dıştan deneyimli bireyler ise başarılı ve başarısız yaşantıların nedenlerini kendilerinde aramak yerine başka şeylerde arayıp onları değiştirebilmekten yoksun olduklarını sanırlar (Gültekin, 2003; Candangil, Ceyhan, 2006).

Denetim odağı, karar verme davranışına etki eden kişilik özelliklerinden biridir. Ergenlik dönemi denetim odağının gelişimi için çok önemli olduğu bilinmektedir. Zira bu dönemde ergenlerin içten denetimli ya da dıştan denetimli olmalarına bağlı olarak, karar süreçlerindeki davranışları da değişiklik gösterebilmektedir. İçten denetimli ergenler, kararlarında kendi etkilerinin olduğunun farkındadırlar ve kararlarının meydana getirdiği sonuçların sorumluluklarını üstlenirler. Dıştan denetimli ergenler ise kader, şans ve benzeri gibi dış etkenlerin kendi hayatlarını kontrol ettiğine inanırlar ve hatta bu yüzden karar alabileceklerini dahi idrak edemeyebilirler (Demir, 1998; Kulas, 1996).

Alanyazında bazı çalışmalarda kontrol odağı karar verme stratejileri ve kontrol odağı arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan bir çalışmada orta ve geç ergenlik dönemindeki bireyleri daha küçük yaştaki ergenlere göre içsel denetimlerinin daha fazla olduğu ve bu durumun da uyumlu karar verme stilini kullanmalarına etki ettiği bulgusu elde edilmiştir.

Bireyin yaşamında en önemli dönüm noktalarından biri olan ergenlik döneminde ergenler hayatlarıyla ilgili çok önemli kararlar vermekte ve bir kimlik sahibi olabilmektedirler (Çolakkadıoğlu, 2003; Demir, 1998). Bazı yetişkinler, ergenlerin hayatlarına dair karar vermelerinde onları çok fazla desteklemek istemezler ya da olabildiğince az bir şekilde destekleyip yardım ederler, çünkü böyle davranan yetişkinler ergenlerin karar verme süreçlerinde kontrol altında bulunmaya ihtiyaçları

olduğunu düşünürler. Bundan dolayı ergenlerde etkili karar verme yetisinin yeterince gelişmemesine ve ergenlerin geleceklerini olumsuz etkileyecek hatalı kararlar vermelerine neden olmaktadır (Güçray, 2003).

Özerklik: Özerklik gelişimini hızlandıran faktörler, ergenlik safhasındaki bireylerin yaşantıları, kimlik geliştirme çabaları ve özbenlik arayışlarıdır. İçinde bulunulan şartlar ile sosyal ve psikolojik özellikler, kişinin ergenlik döneminde daha çok kendi kendine yetebilme ve özgür olma yaşantılarına vurgu yapmışlardır. Yani kişi bir taraftan daha bağımsız olmak isterken, bir taraftan da toplumsal alanda beliren sosyal gereksinimler kişinin özerkliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde (Eryılmaz, 2011; Özdemir, Çok, 2011); bireyin bilişsel alandaki bağımsız karar verme yetisi artmakta, kimlik gelişimi ile benlik algısının oluşumu hızlanmakta, duygu ve davranışlarını çoğunlukla ergenin kendisi yönetmek için adım atmaktadır. Ergenlik dönemindeki bu gelişmelerin, özerklik gelişimini desteklediği ve erişkinliğe geçişteki temel sorumluluklardan biri olduğu kabul edilebilir.

Özerklik, kişinin kendi kendini yönetmesi şeklinde ifade edilse de zaman içerisinde farklı görüşlere göre açıklamaları yapılmıştır. Psikanalitik bakış açısıyla ergenlik döneminde özerkliğin her şeyden önce aileden kopuş ve ergenin ayrışma sürecindeki etkisi üzerinde durulmaktadır. Kendini Belirleme Kuramı özerkliği, bireyin kararlarını çevresel baskılardan bağımsız olarak kendisinin alması olarak açıklarken; bilişsel yaklaşım özerklik gelişiminde karar vermenin önemi ve kontrol algısı üzerinde durmuştur (Çankaya, 2009; Emel, 2008). Özerklik kavramı kültürel psikolojide çoğunlukla benlik kurgusu üzerinden açıklanmaya çalışılır.

Özerklik gelişiminde, klasik yaklaşımlar aileden kopuş, ayrışma ve bireyselleşme kavramları öne çıkarken, daha güncel olan yaklaşımlar ise bağıllık ve özerklik birlikteliğinden bahseder. Özerklik gelişimine dair bu kavramsal değişimler son derece önemli olmaktadır. Kişinin bağımsızlığı üzerine yapılan ilk araştırmalarda özerkliğin genellikle aileden kopuş kısmına odaklanırken daha sonraları bağlanma ve bağımsızlığın özerklik ile birlikte var olan ve gelişen özellikleri olduğuna karar verilmiştir. Son yıllarda özerklik kavramını işlevsel, duygusal ve tutumsal özerklik olarak değişik biçimde inceleyen çalışmalar da vardır (Çoban, 2013; Yöndem, 2007).

Üst-Biliş: Karar verme, bilişsel süreçler içerisinde insana özgü önemli özelliklerden birisidir (Çoban ve Hamamcı, 2006). Yaşla birlikte, seçeneklerle ilgili bilgi toplama, toplanan bu bilgileri önem sırasına göre düzenleme, problem çözme, muhakeme etme, öğrenme ve hafıza gibi zihinsel işlevleri kullanabilmeyi gerektiren sonuca ulaştırma da ilerlemektedir. Soyut düşünebilme yetisinin kazanıldığı on bir yaşından itibaren ergenlerin sözel olmayan akıl yürütebilme, karar verebilme, problem çözebilme, soyutlayabilme, anlama, edinilen bilgileri kullanma, yeni bilgi meydana getirme gibi zihinsel işlevlerin hızında ve işlevselliğinde artma olduğu gözlemlenmektedir (Candangil, 2005; Yalçın ve Karakaş, 2008).

Bilgi işleyebilme yetisinde yaşın da etkisiyle ortaya çıkan bu yükseliş, daha üst düzey bir biliş oluşturmaktadır (Karşı, 2002; Çelen, 2007). Yaşın etkisiyle beraber üst bilişsel işlevlerde ortaya çıkan artış bazı araştırmalar ile de desteklenmektedir. Böylelikle karar verme sürecindeki birbiri ile uyumlu davranışlar, yaşın ilerlemesiyle doğru orantılı bir şekilde gelişmektedir. Ergenlik döneminin ilk yıllarındaki kişi karar verirken yarar ve riskleri ayırt etmede, alternatiflerin ortaya çıkarabileceği sonuçları tatmin etmek ve toplanan bilgilerin güvenilirliğini değerlendirmede yeterli olamamakta; ilerleyen yaşlarda ise deneyimlerinin artmasının da etkisiyle karar verme yeterliği, verilen karara bağlanma ve yaratıcı problem çözme becerisi çoğalmaktadır. On üç ile on beş yaşları arasındaki ergenlerin kendi hayatlarını, geleceklerini ve kariyer planlamalarını etkileyebilecek türden önemli kararlar almalarından dolayı bu yaşlar son derece mühimdir. Fakat üst biliş işlevlerindeki gelişmenin, karar verme süreciyle ilgili olarak oluşturduğu olumlu etkiye alanyazından birçok araştırmada bahsedilmektedir (Çolakkadıçolu, 2010; Yavuz, 2009; Akın, 2006).

Değerler: Karar verme sürecinde bireyin sahip olduğu kişisel değerler önemlidir. Araştırmalara göre bilgiyi kalıba sokma işlemi karar verenin kişisel değerlerini göstermektedir. Alternatiflerin belirlenmesinde değerler, kişiye etki eden normatif standartlardır. Değerleri, karar verme durumunda olan bireyin kullandığı bir yardım sistemi olarak değerlendirilebilir (Sağır, 2006).Eylemlerin doğruluğuna etki eden düzen olarak değerler, sıklıkla toplumların ve toplum içinde yaşayan insanların nasıl hareket ettiği, duyduğu ve düşündüğü ile alakalıdır. Bireyin, grupların ve toplumların

birbirinden farklı olmasını sağlayan fikirlerin bir araya gelmesinden meydana gelmektedir.

Oluşumunda kültür, din, inançlar, tutumlar ve kişinin sahip olduğu vicdani yargılar gibi birden fazla faktörün etki ettiği değerler, neyin doğru veya yanlış, neyin iyi veya kötü olduğunu açıklamak için kullanılmaktadır. Kişinin düşüncelerinin temelini oluşturan değerler, küçük yaşlardan itibaren oluşmaya başlamaktadır (Oruç,2004).

Algı: Kişinin algılamaları, karar verme sürecinde karşılaşılan sorunları, karar çevresini, karar verme sürecinde izlenen yolu ve bunlara bağlı olarak karar vermeye olan yaklaşımlara etki etmektedir. Bundan dolayı algı kavramının açıklanmasını, bireyin çevreyi anlamlandırmasında seçici bir süreç, bireyin bilinci ile sınırlı yükselen bir uyarıcı, bilinçaltı farkındalığı şeklinde yapılabilmektedir (Sağır,2006).

Algı, davranışlara etki eden çok yönlü bilişsel bir süreçtir ve herhangi bir uyarının belli bir davranışı ortaya çıkarabilmesi için öncelikle algılama olması gerekmektedir. Algı, psikolojide ve yönetimde son derece önemlidir. Algıyı, kişinin çevresindeki uyarıcıları işitmesi, düzenlemesi, anlaması ve değerlendirmesi süreci olarak açıklanabilir. Dolayısıyla algı, bireyin duyu organlarına gelen verileri organize ederek onlara anlam vermesi ile ilgili süreci ifade eder (Koçel,2003).

Aynı türdeki uyarılar farklı kişiler tarafından değişik şekillerde anlaşılabilir. Çünkü algı, kişinin sahip olduğu değer yargılarından, amaçlarından, hedeflerinden, ihtiyaçlarından, içinde yetiştiği kültürden, bilgi düzeyinden, düşüncelerinden, geçmiş deneyimlerinden, biyolojik ve fiziksel özelliklerinden ve daha birçok etkenden etkilenebilmektedir. Algı kavramı, duyu ile aynı anlama gelemmez. Algıda beyin bireyin beklentilerini, geçmiş yaşantılarını, diğer duyu organlarından sağlanan bilgileri, toplumsal ve kültürel etkileri de dikkate alarak uyarılara anlam verir (Dinçer ve Fidan,1996). Koçel (2003) algıyı etkileyen etmenleri, dışsal ve içsel etmenler olarak++ iki gruba ayırmıştır. Dışsal etmenler;

- Uyarıcılardaki göreceli farklar,
- Uyarıcı hareketliliği,

- Uyarıcının tekrarlanması,
- Uyarıcının, ortama göre farklı olması(Kontrast etkisi),

İçsel etmenler ise;

- Algılayanın kişilik özellikleri,
- Gereksinimler ve diğer motivasyon unsurları,
- Amaçlardır.

Karar verme davranışlarını doğrudan etkileyen etmenler arasında bireylerin bilgi edinme ve bunları işleme davranışları gelmektedir.Karar verme davranışı her zaman çevreden bilgi toplanması ve bu toplanan bilgilerin işlenmesi üzerine inşa edilir. Bireylerin bilgi toplama ve işleme yeterlilikleri fizyolojik ve psikolojik durumlarıyla sınırlıdır. Algı, bu sınırlılıkların en önemlilerinden birisidir. Algılama süreci, kişinin bilgiyi işleme yeterliliğini bir kısıtlamaktadır. Çünkü algı, çevreden gelen uyarıyı süzgeçten geçirerek bir kısmını elemekte ve geriye kalan uyarıyı işlemektedir.Algının bu özelliği “algının seçicilik” olarak ifade edilmektedir. Algı, duyu organları aracılığıyla elde edilen bilgileri deneyimlere ve geçmiş öğrenme yaşantılarına dayanan esaslara göre eleyerek, gruplayıp yorumlayarak gerçeğin kişiye özgü bir şekil ve renk almasını sağlamaktadır. Kişisel özellikler, kişilik, deneyimler, düşünceler, tutumlar, toplumsal roller, değerler, gereksinimler ve beklentiler algıyı biçimlendiren etkenlerdir. Bireyin motivasyonu da algılama için önemli bir etkidir (Kurt, 2003).

Risk Alma Davranışı: Risk alma davranışı, gelişim özelliklerinin bir sonucu olup ergenlerin yaşamlarında sıklıkla görülmektedir.yaygın ve etkilidir. Ergenlik dönemi, bireyin gelişimi açısından imkânlar sağlasa da, en fazla riskli davranışlar sergiledikleri dönemin bu dönem olduğu da ifade edilebilir.Ergenler için riskli davranışlar birçoktehlikeler de içinde barındırır. Bu durum çoğunlukla ergenin gelişim özellikleri, yakın çevresi ve yaşlıları ile ilintilidir (Deniz, 2011).

Risk, çocuk veya gençlerin toplumsal ve psikolojik gelişimlerine güçleştirecek etkenlerin hepsini kapsamaktadır. Çocukların ve gençlerin iyi durumlarını tehdit eden ve sorumluluk sahibi bir erişkin olma potansiyelini kısıtlayabilen istemli davranışlar, riskli davranışlar olarak açıklanabilir. Bu davranışlara örnek olarak; şiddet eğilimi, sıklıkla kavga etme, yoğun bir biçimde alkol ve diğer madde kullanımları, evden kaçma

gibi davranışlar örnek olarak olabilirler. Riskli davranışlar, çoğunlukla sadece bir kere yapılmış olan davranış ve denemeleri içermez. Düzenli bir biçimde ve birden fazla tekrar eden davranışları riskli davranışlar olarak söyleyebiliriz. Bunula birlikte bazı davranışların bir kere yapılmış olması bile riskli davranış olarak görülmesi için yeterli olabilir. Bu nedenle, risk ile riskli davranışların tanımı doğru yapılmalıdır (Ögel ve ark, 2007).

Risk alma davranışı, bireyin bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve fiziksel gelişiminden etkilenecek şekilde gelişen ya da gelişmeyen çok yönlü bir davranış şeklidir (Deniz, 2011). Gelişim psikolojisi alanında son dönemde risk alma davranışı üzerinde en çok çalışılan konulardan biridir. Çünkü ergenlik döneminde risk alma davranışındaki artışın önemli bir oranda görüldüğü tespit edilmiştir. Risk almayla ilgili olarak yapılan gözlemsel ve kuramsal araştırmalar, erken ve geç ergenlik dönemlerinde bireyin riskli davranışlar sergilemelerindeki artışın olduğunu belirtmektedirler. Çok (2006) risk alma davranışını, istemli, amaçlı ve hedefe dönük kötü sonuçlar meydana getirme potansiyeli bulunan davranışlar olarak açıklamaktadır. Ergenlerin riskli davranışlar sergilemeleri onlar için kendini kanıtlama, geliştirme ve özerklik gelişimine katkıda bulunma gibi olumlu gelişimsel etkiler doğurabilir ve aynı zamanda ergenleri hayati tehlikeye de sokabilmektedir.

Alanyazında çok farklı açıklamaları olmakla birlikte gelişim psikolojisi açısından incelediğimizde risk alma davranışlarının olumlu ve olumsuz yönleri olduğunu ifade edebiliriz. Ergenlik döneminde sergilenen ve olumsuz sonuçlar doğurabilecek olan, madde kullanımı, hızlı ve ehliyetsiz araç kullanma, korunmasız cinsel ilişki, evden ya da okuldan kaçma, hırsızlık gibi davranışları risk alan davranışları olarak sayabiliriz. Diğer yandan olumlu görülen risk alma davranışlarının, ergenlerin kapasitelerini fark etmelerine ve bazı yaşantılarla tecrübe kazanmalarına yardımcı olabilmektedir (Çok ve ark, 2006).

Hemen hemen bütün kararlar görsel olarak belli bir oranda risk oluşturmaktadırlar. Karar veren kişinin riski nasıl algıladığı ve bir karar alırken olası riskleri ne ölçüde değerlendirdikleri, karar verme davranışına etkiler. Başarısızlığı tatmış olan ve başarısızlığa uğramamış olan yöneticilerin karşılaştırıldığı bir çalışma sonucuna

(Sağır,2006) göre, başarıyı yaşamış olan yöneticilerin, başarıyı yaşamamış olan yöneticilere oranla daha fazla risk içeren kararlar alma eğiliminde oldukları görülmüştür.

Karar verici durumundaki kişilerden bazıları, daha çok kazanımlar elde etmek adına büyük zararları göze alarak riskli olan seçenekleri seçerler. Bu türden karar veren kişiler, riski sevenlerdir. Bazı karar veren kişiler ise gerçekleşme olasılığı ne olursa olsun büyük zararlardan kaçınmak için az kazanç ile yetindikleri görülür. Bu karar verenler ise riskten kaçan kişilerdir. Ergenlik yıllarında sıklıkla gözlenebilen heyecan arama ve risk alma davranışları, ergenin sağlığı ve psikolojisinin iyi olması için risk faktörü oluşturarak gelişim sürecinin olumsuz olmasına neden olabilir (Uludağlı ve Sayıl, 2009; Kıvrak, 2001).

Risk alma ile ilgili yapılan araştırmalarda; cinsiyet açısından kızlara oranla erkeklerde (Bayar ve Sayıl, 2005; Kazel, 2001; Yılmaz, 2000); yaş açısından, erken ergenlik dönemine oranla orta ergenlikte daha fazla risk alma davranışının görüldüğü açıklanmaktadır (Kıran-Esen, 2003; Özçevikel, 2003; Yılmaz, 2000). Ergenlerin anne ve babaları ve arkadaşları onların sosyalleşme ve özerkleşme sürecindeki önemli kişiler olarak, risk alma davranışlarının sıklığı ve ergenleri riskli davranışlara iten nedenler üzerinde ergenlerin demografik ve kişilik özellikleri kadar öneme sahiptirler.

Beyaz (2004) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, heyecan arama faktörleri, ergenlerin risk alma davranışları üzerine çok fazla etki etmektedir. Sıklıkla tartışmaların ve kavgaların yaşandığı bir aile ortamında bulunan ergenlerin risk alma davranışlarında artış olduğu gözlemlenmektedir (Yılmaz, 2000).

Duygusal yönden yakınlık ve destekleyicilik, baskıcı ve yasakçı olmamak gibi uyumlu aile ilişkileri içerisinde olan ergenlerde riskli davranışlar daha az gözlemlenmekte ve ergenlere olumsuz olarak etkide bulunabilecek arkadaşları ile birlikte olma olasılığını en aza indirebilemektedir. Böylelikle de ergenler, akranlarının olumsuz etkilerinden uzak durmuş olurlar. Başta annenin çocuğa karşı yakın sıcak ve içten yaklaşımları, ergenlerin riskli davranış eğilimleri gösterme olasılığını azaltmaktadır. Ebeveynler ile

ergenler arasındaki ilişkinin özelliklerinin yanı sıra, anne-babaların birçok davranışı ergenin arkadaşları ile arasındaki ilişkileri yönetmelerine ve riskli davranışlardan kaçınmalarına imkan sağlamaktadır. Anne-babalar, ergenin akranlarıyla olan ilişkilerini doğrudan denetleme yoluna giderek ya da gelişimsel açıdan daha yerinde bir uygulama olarak akran ilişkileri hakkında ergen ile iletişimkurarak onun arkadaşları ile ilişkilerinde ergene yol göstermek isterler (Uludağlı ve Sayıl,2009).

1.3.2.2.Karar Vermede Çevresel Etmenler

Bireyin içinde yaşadığı aile, toplum ve kültür bireyin karar verme sürecine etki eden etmelerdendir.

Ebeveyn Tutumları: Aile, ergenlerin karar verme süreçlerinde etkili olan temel faktörlerdendir.. Ergen için aile; diğer aile üyelerinin farklı konularda karar verirken dikkate aldıkları faktörleri öğrendiği ve alınan kararların sonuçlarını gördüğü ve bunun yanında kararları etkileyebilmek için nasıl iletişim kurulması gerektiğini deneyimlediği ve yaşıyla uyumlu seçimler yapabilmek için cesaret kazandığı önemli bir laboratuvar özelliğine sahiptir. Genel olarak ergenlik döneminde bağımsız karar verme stratejilerinin geliştiğine yönelik bir yönelimin olmasına rağmen karar vermenin ergenlik döneminde ailedeki bireysel farklılıklara göre biçimlendiği ifade edilmektedir (Öztürk, Mutlu, Atlı, 2011).

Ailenin yapısı, ergenlerin bireysel kararlar verebilmesine anlamlı olarak etki eder. Bayraktar (2007) tarafından yapılan bir araştırmaya göre ergenlerin karar vermesinde, tek ebeveyne sahip ailede yetişenler, çift ebeveyne sahip ailede yetişenlere göre daha bağımsız oldukları söylenebilir. Ergenlerin birlikte aile içi kararlara katılımı için aile yapıları önemli bir faktördür. Kaçar (2008), kendi çalışmasında Brown ve Mann (1988)'e göre aile içi karar süreçlerine ergenin az katılımı ile anne-babaların bu sürece az ya da eşit katılımının birbiri ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Buna ilaveten, çatışmalı ve birbirine bağlılığın fazla olmadığı ailelerde ergenlerin alınan kararlara katılımının düşük düzeyde oluşu da tespit edilmiştir. Bundan hareketle, ailedeki yapı ve işlev bozukluklarının ergenlerin karar verme yetilerinin gelişiminde olumsuz etkisi olduğu söylenebilir.

Ergenlik döneminde anne-baba ve ergen arasındaki ilişkide ciddi anlamda bir değişim görülmektedir. Ergen arkadaşları ile daha çok zaman geçirmeye başlar ve bu dönemde anne-babadan uzaklaşıp problemlerine çözüm bulabilmek için arkadaşlarına danışır ve onlardan fikir almak istemektedir. Güç ve otorite açısından anne-babasıyla kendisi arasında eşit olmayan bir dağılım olduğunu fark eden ergen, bundan rahatsız olur. Bunun sonucunda da daha eşit bir ilişki içerisinde olduğu arkadaşları ile birlikte vakit geçirir. Ergenin ebeveynleri ile ilişkilerindeki farklılıklar ve bunların boyutu, birçok faktöre bağlı olup, anne ve babaların çocuklarına karşı davranışlarına etki etmektedir (Yavuzer, 2000).

Sonuç olarak; ailede anne ve babanın çocuklarına karşı olan davranışı ise çocukluktan itibaren ergen üzerinde nüfuz etmektedir. Bu nedenle ergenin psiko-sosyal gelişimine etki eden en önemli unsurlardan biri ailedir. Ergenin ailenin aldığı kararlara katılması ve kendi kararlarını vermesi ya da onun adına sürekli anne ve babasının karar vermesi, ergenlerin karar verme tarzlarında etkili olabildiği varsayılmaktadır (Öztürk,Mutlu,Atlı, 2011) .

Sosyokültürel Çevre: İnsanlar içinde yetiştikleri toplumun sahip olduğu kültürün etkisi altında değer yargıları, davranış kuralları, olaylara bakış açıları gibi o toplumun kültürüne özgü özellikleri tarafından etkilenmektedir. Bundan dolayı insanlar arasındaki kültürel farklılıklarının insanların davranışlarına etki ettiği gözlemlenmektedir (Koçel, 2013).

Günlük yaşantımızın tamamlayıcı bir parçası olan karar verme davranışı, pek çok öğenin birbiri ile etkileşimi sonucunda oluşmasından dolayı bu davranış psikologlara göre dikkat çekicidir. Bu öğelerden en önemlileri olarak, ekolojik, ekonomik, biyolojik ve kültürel öğeler sayılabilir. Buna ek olarak, araştırmacıların uzun yıllar boyunca karar verme davranışı üzerindeki kültürel değerlerin rolünü araştırdıkları tespit edilmiştir. Halis (2002)'e göre kültürel değerler ile birlikte kişinin toplumsal, ekonomik ve siyasal birikimleri, değer yargıları, kişilik özellikleri, grup baskıları ve toplum içindeki diğer değerler karar verme gibi etmenler davranışının oluşmasında önemli bir yere sahiptir.

Akran Etkisi:

Ergenlik dönemi içerisinde arkadaşlık ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. Ergenlerin sosyal becerilerini kazanmalarında, kendilerini tanımalarında ve kimliklerinin şekillenmesinde arkadaşlık faktörü önemli yer tutar. Bununla birlikte, olumsuz akran ilişkileri ya da akranlarla kurulan çatışmalı ilişkiler sonraları ergenlerin sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir. Akran ilişkilerindeki olumsuzluklar, ergenlerin davranışlarının yönünü belirleyen etmenlerden birisi olarak görülmektedir(Şencan,2009; Aktarım. Yıldırım,2007).

Ergenler, problemlerini akranlarıyla paylaştıklarında kendilerini rahatlamış hissederler ve böylelikle akranlarına daha fazla yönelme eğilimindedirler. Akran gruplarının yetişkinlere göre kendilerini daha iyi anladıklarını düşünürler ve bunun sonucu olarak da kendi yaş gruplarıyla daha çok zaman geçirmek isterler. Bu konu üzerinde araştırmalar yapan çoğu araştırmacı, akran baskısını farklı şekillerde açıklar. Bunlardan Esen'e göre akran baskısı, bireyin istekli olup olmamasının önemli olmadığı bir davranışı yapmak ya da bir davranıştan kaçınmak için akranlarından gelen baskılar olarak tanımlanmıştır (Kıran-Esen,2003).

Bazı araştırmalara göre akran baskısının ergen üzerinde sadece olumsuz değil, bazı durumlarda olumlu etkileri de görülebilmektedir. Akran baskısının olumlu etkiler yaratabildiği durumları; müzik ve spor gibi etkinlikler ile sosyal yardımlaşma etkinliklerine katılıma, ders ya da ders dışı faaliyetlere katılıma, kendini ifade etme ergenlere cesaret verip; bağımsızlık kazanma, toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme, ahlaki yargıları ve değerleri güçlendirme ve benlik saygısının kazanılması şeklinde sıralanabilir. Her ne kadar, akran baskısının olumlu etkilerinden söz edilse de yine aynı çalışmalara göre özellikle ergenlikte akran grupları ergenin istemediği davranışları yapmalarında daha fazla etkilidir. Bununla birlikte ergen bir konu hakkında da karar verme durumu ile karşı karşıya kaldığı zamanlarda akran baskısı altında kalıp kararsızlık yaşayabilir ya da yanlış karar verebilir (Ahioglu, 2011).

1.3.2.3.Karar Vermede Zamanın Etkisi

Karar verme sürecini etkileyen etkenlerden birisi de zamandır. Verilen kararların uygun ve etkili olabilmesi için yeterince zamanın tanınması gerekmektedir. Aceleci davranarak yeterli planlamalar yapmadan karar vermek de karar sürecinin olumsuz olmasına neden olmaktadır. Karar vermek, bir zaman sürecini gerekli kılar. Çünkü karar verme süreci farklı zamanlarda gerçekleşir. Zamanın iyi yönetilmediği durumlarda karşı karşıya kalınan sorunlar karşısında birey, çözüm bulma noktasında umutsuzluğa düşüp karar vermeyi başka zamana bırakabilir. Bunun yanı sıra sorumluluğu başkasına yöneltebilir ya da stres etkisini mantık ile bütünleştirerek en aza indirmeye çalışabilir. Değişme ve değişmeme riskleri çok yüksek olduğu zamanlarda ise birey uygun bir şekilde karar vermek için yeterli zamanın olmadığını düşünüp panik halinde acele ile bir karar verebilir. Bu gibi durumlar zaman faktörünün karar verme süreci açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Güçray, 2001).

1.3.2.4. Karar Vermede Önyargıların Etkisi

Ergenlerin kararsızlık yaşamalarının nedenlerinden biri onların önyargılarıdır. Karar veren kişinin geçmiş deneyimleri karar verme sürecinde kısıtlayıcı önemli bir etmendir. Genellikle çözüm bulmada yöneticiler, daha önce kullanılmış yöntemleri kullanmışlardır. Ancak değişken çevresel koşullar altında karar verme süreci daha yaratıcı bir biçimde gerçekleştirilmelidir. (Peker, Kartol, Demir, 2015)

Önyargılar, olumsuz düşünceler ve kalıplaşmış davranışlardan oluşmaktadır. Önyargının özellikle, iki boyutu karar veren kişiye etki eder. İlki kişisel önyargıları kapsamaktadır. Örneğin, özellikle belirli bir etnik grubun iyi olduğuna karşı görüşe sahip olan karar veren kişi, bilinçli veya bilinçsiz olarak karar verme sürecinde bu grubun faydalı olacağı hususunda seçenekler oluşturur. İkincisi, karar vermede sabit hatalar olarak tanımlanan bilişsel önyargılardır. Karar veren bireyler daha önce karşılaştıkları sorunlara benzer yapıda sorunlarla karşılaştıkları zaman kendilerine çok fazla güvendiklerinden, sorunu tanımlamadan sadece kendilerini onaylayan bilgileri değerlendirerek hatalı kararlar verebilirler (Akkoç, Çalışkan, Turunç, 2012).

1.4. Araştırmanın Amacı

Alanyanında özetlendiği gibi ergenlik dönemi, yaşamın geçiş döneminde çok önemli bir noktadır. Bu dönem, ergenlerin yaşamları için önemli kararlar alınıp kimliklerini kazandıkları bir dönemdir (Çolakkadıoğlu, 2003; Demir, 1998). Bunun yanı sıra ergenlik döneminin karar verme davranışını etkileyen birçok etmen, karar verme süreçleri ve ergenlerin karar verme durumunda karşılaştıkları kararsızlıklar incelenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışma ergenlerdeki bireysel farklılıkları ve karar verme süreçlerini değerlendirmek amacı ile planlandı. Lise döneminde farklı kişilik özelliklere sahip lise öğrencilerinin karar vermede kendini gerçekleştirme, kendine saygı ve kendini kabul etme konusunda sorun yaşayan ve etkili karar veremeyen öğrencilerin, geleceklerinde de karar verme konusunda sıkıntı yaşadıkları bilinmektedir. Araştırmanın sonuçlarının ergenlerin karar verme sürecinde yaşadıkları farklılıkların ve değişimlerin çevresi, öğretmenleri ve ailesi tarafından anlaşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada aşağıda sunulan araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

- Kız Ve Erkek Öğrenciler Arasında Kişisel Kararsızlık Ölçeği Alt Boyutları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
- Kız ve Erkek Öğrenciler Arasında Kişisel Yönelim Ölçeği Alt Boyutları bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?
- Kişisel Yönelim Envanteri ve Alt Ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar incelendiğinden en yüksek puanı hangi maddelerden almaktadır?
- Kişisel Karar Ölçeği ve Alt Ölçekleri ile Kişisel Yönelim Envanteri ve Alt Ölçekleri arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Bundan önceki bölümde değinilen “ çalışmanın amacı ve yanıt aranacak sorular” bölümünde aktarılan hedefler ve ilgili sorulara cevap bulmak amacıyla izlenen yol bu bölümde özetlenmiştir. Bunun yanı sıra, araştırmada kullanılan Kişisel Karar Ölçeği (KKÖ) ile Kişisel Yönelim Envanteri 'ne (KYE), ait bilgiler de bu bölümde aktarılmıştır.

2.1.Örneklem

Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim öğretim yılında İstanbul Avrupa Yakasında yer alan liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmada uygulamalar 203 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaşları 15-18 yaş arasında değişmektedir. Araştırmada veriler öğrencilerden gönüllülük esas alınarak toplanmıştır. Bu nedenle randomize örneklem hesaplaması yapılmamıştır. Araştırmanın gerçekleştirilmesi için hem devlet okullarına hem de özel okullara izin başvuruları yapıldı. Başvurular sonucunda iki devlet bir tane de özel liseden çalışma için izin alınabildi. Çalışmanın gerçekleştirildiği okullar: Milli Eğitim Vakfı Özel Basıncıköy Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi, Korkmaz Yiğit Anadolu Lisesidir. Araştırmayı kabul eden toplam 203 öğrenciye iki tane anket formu uygulandı. Araştırmanın örneklemini 104 kadın ve 99 tane de erkek öğrenci oluşturmaktadır. Milli Eğitim Vakfı Özel Basıncıköy Lisesinden toplam 50 öğrenci, Atatürk Anadolu Lisesinden toplamda 93 ve Korkmaz Yiğit Anadolu Lisesinden ise toplamda 60 öğrenci çalışmaya gönüllülük esas alınarak katıldılar.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 51 i kadın(n=104) iken % 49 u erkektir(n=99). Çalışma toplamda 203 öğrenci ile tamamlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 33 ü 15 yaş (n=67), % 26 sı 16 yaş (n=54), % 26 sı 17 yaş (n=54) ve % 15 i 18 yaşındadır. (n=30)

2.2. Veri Toplanma Araçları

2.2.1. Kişisel Karar Ölçeği (KKÖ)

Bacanlı (2000) tarafından geliştirilen ölçek, kararsızlık sorunu olan bireylerin nasıl karar verdiklerini ve kararsızlık düzeylerini ölçmeye yönelik likert tipi bir ölçektir. Ölçek toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iki adet alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar; “araştırmacı kararsızlık alt ölçeği (10 madde)” ve “aceleci kararsızlık alt ölçeği (8 madde)”dir.

2.2.2. Kişisel Yönelim Envanteri (KYE)

Yıldız Kuzgun (1972) tarafından yapılmıştır. Kişisel yönelim envanterindeki her madde, biri doğruyu biri yanlışlığı belirtmektedir. Bunun yanında yüz elli çift davranış ya da değer karşılaştırılmasından meydana gelmiştir. Kişisel Yönelim Envanteri 10 alt ölçek içermektedir. Bu on alt ölçek ve içerdikleri maddeler Tablo 2-1’de gösterilmektedir.

Tablo 2-1
Kişisel Yönelim Envanteri, İçerdiği Alt Ölçekler Ve İlgili Maddeler

Alt ölçek	Madde sayısı	Alınabilecek minimum maksimum puan	İçerdiği maddeler
Zamanı iyi kullanma (Z)	23 madde	0-23 puan	48, 59, 82, 87, 88, 90, 102, 104, 105, 110, 111, 112, 113, 124, 125, 129, 133, 136, 140, 142, 143, 144, 145
Desteği içten alma (D)	127 madde	0-127 puan	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 106, 107, 108, 109, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 137, 138, 139, 141, 146, 147, 148, 149, 150
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler (KG)	25 madde	0-25 puan	6, 10, 20, 27, 36, 38, 43, 68, 80, 89, 92, 98, 99, 100, 103, 114, 118, 121, 123, 133, 135, 138, 141, 146, 147
Varoluşsal bir hayat sürme (V)	32 madde	0-32 puan	1, 2, 3, 5, 8, 9, 11, 18, 19, 21, 31, 36, 44, 45, 54, 56, 57, 64, 67, 74, 80, 86, 89, 92, 96, 98, 111, 124, 130, 143, 148, 149
Duygusal açıklık (DA)	23 madde	0-23 puan	4, 10, 13, 15, 16, 33, 38, 47, 52, 53, 55, 58, 61, 62, 69, 76, 91, 93, 94, 95, 101, 117, 131
İçten geldiği gibi davranabilme (İ)	18 madde	0-18 puan	1, 6, 27, 35, 41, 52, 54, 62, 68, 74, 81, 84, 85, 86, 101, 123, 137, 138
Kendine saygı (KS)	16 madde	0-16 puan	7, 16, 31, 32, 38, 39, 40, 48, 60, 68, 78, 118, 121, 128, 132, 149
Dünyaya uzlaştırmacı bir gözle bakabilme (UZ)	9 madde	0-9 puan	36, 80, 89, 92, 98, 137, 141, 144, 146
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme (S)	25 madde	0-25 puan	13, 24, 33, 50, 52, 56, 61, 63, 70, 73, 76, 79, 84, 89, 91, 95, 109, 115, 118, 122, 123, 130, 131, 135, 146
Başkaları ile yakınlık kurabilme (B)	28 madde	0-28 puan	1, 2, 8, 19, 21, 25, 33, 36, 44, 45, 49, 52, 53, 54, 55, 57, 60, 61, 67, 70, 76, 81, 103, 106, 107, 108, 117, 127
Envanter toplamı- Kendini gerçekleştirme (KG)	150 madde	0-150	1-150 tüm maddeler

2.3. İşlem

Uygulamacı tarafından, Milli Eğitim Vakfı Özel Basıncıköy Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi ve Korkmaz Yiğit Anadolu Lisesinde ders akışını etkilememek için ders öncesinde ders öğretmeninin onayıyla öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilip çalışmanın niçin yapıldığı anlatılmıştır. Okullarda ders akışını etkilememek için ders öncesinde ders öğretmeninin onayıyla öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmaya katılmayı isteyen öğrencilere Kişisel Yönelim Envanteri ve Kişisel Karar Ölçeği kendilerine takdim edilmiştir. Bitiminde ise kendilerinden alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle bağımsız değişkenlerin (Zamanı İyi Kullanma, Desteği İçten Alma, Kendini Gerçekleştirme, Varaloluşsal Bir Hayat Sürme, Duyguları Açıklama, Kendine Saygı, Kendini Kabul, Dünyayı Uzlaştırıcı Bir Gözle Bakabilme, Saldırganlık Eğilimlerini Kabul Edebilme) birbirleriyle ve bağımlı değişken ile (Karar Verme Süreci) olan ilişkiyi değerlendirmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca, bağımlı değişken (Karar Verme Süreci) ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi cinsiyet faktörü göz önünde bulundurularak incelemek için değişkenlere göre parametrik analiz yöntemleri, nonparametrik Kruskal Wallis analiz yöntemi, Pearson korelasyon, Kolmogrow- Smirnows testi ve nonparametrik Mann Whitney U analizi ,T testi, Bonferroni düzeltmeli Mann Whitney U testi yapılmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu bölümde çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenirlik analizleri, katılımcıların ölçeklerden ve alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar, ölçeklerden ve alt ölçeklerden alınan ortalama puanlar için normal dağılım testi, katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması, katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması yer almaktadır.

3.1. Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek üzere yaşlarını ve cinsiyetlerini içeren iki soru sorulmuştur. Bu soruların yanıtlarına ilişkin bulgular Tablo 3-1’de verildiği gibidir.

Tablo 3-1
Kişisel özellikler (N=203)

Bağımsız Değişken	Alt grup	N	%
Yaş Grupları	15 yaş	67	33
Yaş ortalaması: 16,22±1,06	16 yaş	54	26,6
minimum: 15	17 yaş	52	25,6
maksimum: 18	18 yaş	30	14,8
Cinsiyet	Kadın	104	51,2
	Erkek	99	48,8

Tablo 3-1’de katılımcılara demografik özelliklerini belirlemek üzere yöneltilen iki soruya verilen yanıtlardan derlenen bulgular yer almaktadır. Buna göre katılımcıların yaş ortalamasının 16,22±1,06 olduğu belirlenmiştir. Çoğunluğu (%33) 15 yaşındadır.

3.2. Güvenirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçek ve alt ölçeklerin güvenirlik analizlerini göstermek için iç tutarlık analizi yapılmıştır. Buna göre iç tutarlık analizini göstermede Cronbach alfa güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Kişisel Karar Ölçeği ve alt

ölçeklerinin güvenilirliğine ilişkin bulgular Tablo 3-2’de, Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinin güvenilirliğine ilişkin bulgular ise Tablo 3-3’de verildiği gibidir.

Tablo 3-2

Kişisel Karar Ölçeği güvenilirlik analizleri (N=203)

Ölçek Adı	Madde sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı
Araştırmacı kararsızlık alt ölçeği	10 madde	0,87
Aceleci kararsızlık alt ölçeği	8 madde	0,82
Kişisel karar ölçeği (Toplam ölçek)	18 madde	0,90

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinin Tablo3-2’de güvenilirlik bulguları incelendiğinde Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı araştırmacı kararsızlık ölçeği için 0,87, aceleci kararsızlık ölçeği için 0,82 ve toplamda Kişisel Karar ölçeği için de 0,90 olarak bulunmuştur.

Tablo 3-3**Kişisel Yönelim Envanteri güvenirlilik analizleri (N=203)**

Ölçek Adı	Madde sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı
Zamanı iyi kullanma	23 madde	0,96
Destegi içten alma	127 madde	0,99
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler	25 madde	0,97
Varoluşsal bir hayat sürme	32 madde	0,96
Duygusal Açıklık	23 madde	0,93
İçten geldiği gibi davranabilme	18 madde	0,94
Kendine saygı	16 madde	0,95
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	9 madde	0,93
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	25 madde	0,96
Başkaları ile yakınlık kurabilme	28 madde	0,95
Kendini gerçekleştirme (Kişisel Yönelim Envanteri Toplamı)	150 madde	0,99

Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinin Tablo 3-3’de güvenirlilik bulguları incelendiğinde Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı duygusal açıklık ve dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme alt ölçekleri için 0,93, desteği içten alma ve kendini gerçekleştirme (Kişisel Yönelim Envanteri toplamı) için ise 0,99 olarak belirlenmiştir. Diğer alt ölçeklerin güvenirlilik katsayıları da bu değerler arasında 0,93’ten yüksek ve 0,99’dan düşük olarak bulunmuştur.

3.3.Katılımcıların ölçeklerden ve alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar

Araştırmada katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri ile Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar sırası ile Tablo 3-4 ve Tablo 3-5’de verilmektedir.

Tablo 3-4

Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar(N:203)

Ölçek/Alt Boyut Adı	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Araştırmacı kararsızlık ölçeği	10	10	48	24,06	±7,99
Aceleci kararsızlık ölçeği	8	8	40	17,80	±6,07
Kişisel Karar Ölçeği (Toplam ölçek)	18	18	88	41,86	±12,82

Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar Tablo 3-4’de incelendiğinde; araştırmacı kararsızlık ölçeğinden 24,06±7,99, aceleci kararsızlık ölçeğinden 17,80±6,07 puan aldıkları belirlenmiştir. Ölçek toplamında da 41,86±12,82 puan aldıkları bulunmuştur.

Tablo 3-5**Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar (N:203)**

Ölçek/Alt Boyut Adı	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Zamanı iyi kullanma	23	0	19	2,66	±5,36
Desteği içten alma	127	0	95	15,78	±28,35
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler	25	0	22	3,45	±6,41
Varoluşsal bir hayat sürme	32	0	23	3,91	±6,81
İçten geldiği gibi davranabilme	18	0	15	2,12	±4,06
Kendine saygı	16	0	16	2,17	±4,08
Duygusal Açıklık	23	0	23	3,15	±5,50
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	9	0	9	1,17	±2,44
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	25	0	20	2,98	±5,83
Başkaları ile yakınlık kurabilme	28	0	26	3,14	±6,17
Kendini gerçekleştirme düzeyi (Kişisel Yönelim Envanteri Toplamı)	150	0	114	18,43	±33,58

Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar Tablo 3-5’de verilmektedir. Buna göre katılımcılar tarafından en az madde çiftinin bulunduğu “dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme” alt ölçeğinden 1,17±2,44 ile en düşük ortalama puanın alındığı, en çok maddenin bulunduğu “desteği içten alma” alt ölçeğinden de 15,78±28,75 ile en yüksek ortalama puanın alındığı belirlenmiştir. Katılımcıların “kendini gerçekleştirme düzeyi” olarak da adlandırılan ölçek toplamında da 18,43±33,58 ortalama puan aldıkları bulunmuştur.

3.4.Ölçeklerden ve alt ölçeklerden alınan ortalama puanlar için normal dağılım testi

Araştırmada, karşılaştırmalarda kullanılacak istatistiklerin belirlenebilmesi için ilgili örneklemden elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığı test edilmelidir. Verilerin normal dağıldığı durumda parametrik test istatistiklerinden faydalanabilirken, verilerin normal dağılmadığı durumlarda non parametrik testler kullanılır.

Bu amaçla verilerin normal dağılıp dağılmadığının test edilmesi için yapılan bir grupta Kolmogorov-Smirnov uyum iyiliği testi sonuçları Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri için Tablo 3-6'da, Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçekleri için Tablo 3-7'de verilmektedir.

Tablo 3-6

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinden elde edilen verilerin normal dağılımını değerlendirmek üzere bir grupta Kolmogorov-Smirnov uyum iyiliği testi (N:203)

Ölçek ve alt ölçekler	En Aşırı Farklar			Test İstatistiği	p
	Mutlak	Pozitif	Negatif		
Araştırmacı Kararsızlık Alt Ölçeği	,099	,099	-,042	1,458	,038*
Aceleci Kararsızlık Alt Ölçeği	,102	,102	-,053	1,409	,029*
Kişisel Karar Ölçeği	,088	,088	-,042	1,259	,084

*p>0,05

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinden elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek üzere yapılan analiz sonucunda ölçek toplamında katılımcıların aldığı ortalama toplam puanların normal dağıldığı ($p:0,084 >0,05$) belirlenmiştir. Katılımcıların araştırmacı ve aceleci kararsızlık alt ölçeklerinden aldıkları ortalama toplam puanların ise normal dağılmadığı saptanmıştır ($p<0,05$).

Bu durumda alt ölçeklerin bağımsız değişkenlere göre karşılaştırılmasında nonparametrik, ölçek toplamından edinilen puanların karşılaştırılmasında ise parametrik analiz yöntemleri kullanılacaktır.

Tablo 3-7

Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden elde edilen verilerin normal dağılımını değerlendirmek üzere bir grupta Kolmogorov-Smirnov uyum iyiliği testi (N:203)

Ölçek ve alt ölçekler	En Aşırı Farklar			Test İstatistiği	P
	Mutlak Pozitif	Negatif			
Zamanı iyi kullanma	,478	,478	-,310	6,809	,000*
Desteği içten alma	,361	,361	-,289	5,150	,000*
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler	,373	,373	-,295	5,309	,000*
Varoluşsal bir yaşam sürme	,377	,377	-,283	5,376	,000*
İçten geldiği gibi davranabilme	,399	,399	-,301	5,684	,000*
Kendine saygı	,386	,386	-,298	5,498	,000*
Duygusal açıklık	,361	,361	-,289	5,150	,000*
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	,477	,477	-,316	6,801	,000*
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	,434	,434	-,305	6,184	,000*
Başkaları ile yakınlık kurabilme	,404	,404	-,305	5,760	,000*
Kendini gerçekleştirme düzeyi (Kişisel Yönelim Envanteri Toplamı)	,359	,359	-,291	5,113	,000*

*p<0,001

Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek üzere yapılan analiz sonucunda hem alt ölçeklerde hem de ölçek toplamında katılımcıların aldığı ortalama toplam puanların normal dağılmadığı saptanmıştır (p<0,05). Bu durumda Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerden

edinilen ortalama toplam puanların bağımsız değişkenlere göre karşılaştırılmasında nonparametrik analiz yöntemleri kullanılacaktır.

3.5. Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması

Bu bölümde Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular sırası ile Tablo 3-8’de ve Tablo 3-9’da gösterilmektedir.

Tablo 3-8

Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş değişkenine göre karşılaştırılması (N:203)

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri	15 yaş (n:67) Ortalama±S	16 yaş (n:54) Ortalama±S	17 yaş (n:52) Ortalama±S	18 yaş (n:30) Ortalama±S	Test KW	P
Araştırmacı Kararsızlık Alt Ölçeği	25,12±8,31	22,80±9,07	23,38±7,53	25,17±5,45	6,791	0,79
Aceleci Kararsızlık Alt Ölçeği	18,21±6,57	17,19±6,30	17,94±5,37	17,73±5,85	1,158	0,763
Kişisel Karar Ölçeği	43,33±13,97	39,98±13,91	41,33±11,75	42,90±9,53	F: ,773	0,511

Tablo 3-8’de katılımcıların araştırmacı kararsızlık ve aceleci kararsızlık alt ölçeklerinden aldıkları ortalama toplam puanların yaş grubu değişkenine göre bağımsız gruplarda nonparametrik Kruskal Wallis analizi ile karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular verilmektedir. Buna göre her iki ölçekten edinilen ortalama toplam puanlar arasında yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Aynı tabloda katılımcıların Kişisel Karar Ölçeğinden aldıkları ortalama toplam puanların yaş grubu değişkenine göre bağımsız gruplarda tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, ortalama toplam puanlar arasında yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 3-9

Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması (N:203)

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri	Kadın (n:67) Ortalama±S	Erkek (n:54) Ortalama±S	Test U	P
Araştırmacı Kararsızlık Alt Ölçeği	26,23±6,79	21,79±8,53	7.145,500	,000*
Aceleci Kararsızlık Alt Ölçeği	18,83±5,35	16,72±6,61	6.337,000	0,004**
Kişisel Karar Ölçeği	45,06±10,80	38,51±13,93	t:3,757	,000*

* $p<0,001$; ** $p<0,010$

Tablo 3-9’da katılımcıların araştırmacı kararsızlık ve aceleci kararsızlık alt ölçeklerinden aldıkları ortalama toplam puanların cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplarda nonparametrik Mann Whitney U analizi ile karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular verilmektedir. Buna göre her iki ölçekten edinilen ortalama toplam puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu, kadınların bu alt ölçeklerden aldıkları ortalama toplam puanın erkelerinkinden yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$).

Aynı tabloda katılımcıların Kişisel Karar Ölçeğinden aldıkları ortalama toplam puanların cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplarda t testi ile karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, ortalama toplam puanlar arasında istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu ($p<0,001$), kadınların ölçek

toplamından aldıkları ortalama toplam puanın erkelerinkinden yüksek olduğu belirlenmiştir saptanmıştır.

3.5.Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması

Bu bölümde katılımcıların Kişisel Yönelim Envanterinden ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş ve cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular sırası ile Tablo 3-10'da ve Tablo 3-11'de gösterilmektedir.

Tablo 3-10**Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş değişkenine göre karşılaştırılması (N:203)**

Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçekleri	15 yaş ^a (n:67)	16 yaş ^b (n:54)	17 yaş ^c (n:52)	18 yaş ^d (n:30)	Test KW	P
	Ortalama± SS	Ortalama± SS	Ortalama± SS	Ortalama± SS		
Zamanı iyi kullanma	00,00±0,00	3,04±5,04	3,73±6,31	6,03±7,31	30,476	,000* a<b,c,d
Desteği içten alma	00,00±0,00	22,44±26,30	18,92±31,49	33,57±39,83	66,875	,000* a<b,c,d b>c
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler	00,00±0,00	5,89±6,34	4,44±7,35	8,17±9,62	65,841	,000* a<b,c,d b>c
Varoluşsal bir yaşam sürme	00,00±0,00	22,80±9,07	23,38±7,53	25,17±5,45	63,276	,000* a<b,c,d b<c
İçten geldiği gibi davranabilme	00,00±0,00	3,00±4,07	2,35±4,20	4,90±5,82	52,034	,000* a<b,c,d b>c
Kendine saygı	00,00±0,00	3,19±4,10	2,73±4,72	4,20±5,35	63,580	,000* a<b,c,d b>c
Duygusal açıklık	00,00±0,00	5,00±5,09	3,62±6,13	6,07±7,66	67,505	,000* a<b,c,d b>c
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	00,00±0,00	1,39±2,52	1,52±2,63	2,80±3,41	30,513	,000* a<b,c,d
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	00,00±0,00	3,87±6,01	3,98±6,73	6,27±7,50	38,226	,000* a<b,c,d
Başkaları ile yakınlık kurabilme	00,00±0,00	3,85±5,65	4,04±6,85	7,33±9,01	45,135	,000* a<b,c,d
Kendini gerçekleştirme düzeyi (Envanter Toplamı)	00,00±0,00	25,48±31,16	22,65±37,72	39,60±49,64	66,537	,000* a<b,c,d b>c

Tablo 3-10'da katılımcıların kişisel yönelim envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama toplam puanların yaş grubu değişkenine göre bağımsız gruplarda nonparametrikKruskal Wallis analizi ile karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular verilmektedir. Buna göre hem envanter toplamında hem de alt ölçeklerde katılımcıların aldıkları ortalama toplam puanlar arasında yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$).

Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni düzeltilmeli Mann Whitney U testi ile alt gruplar ikili olarak karşılaştırıldığında; tüm alt ölçeklerde ve envanter toplamında 15 yaşındakilerle diğerleri arasında istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu saptanmış, 15 yaşında olanların diğerlerinden daha düşük ortalama puan elde ettikleri belirlenmiştir. Yapılan ileri analizler sonucunda; desteği içten alma, kendini gerçekleştirilmeye götüren değerler, içten geldiği gibi davranabilme, kendine saygı, duygusal açıklık alt ölçeklerinden ve Kişisel Yönelim Envanteri toplamından katılımcıların aldıkları toplam ortalama puanlar söz konusu olduğunda da alt gruplar arasında istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu ($p<0,001$) görülmüştür. Bu alt ölçeklerde ve envanter toplamında 16 yaşındakilerin 17 yaşındakilerden daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

Sadece varoluşsal bir yaşam sürme alt ölçeğinde bu fark ters yönde çıkmış ve yine gruplar arasında alınan ortalama toplam puanlar açısından istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı fark ($p<0,010$) bulunmuş olmasına karşın, burada 17 yaşındakilerin 16 yaşındakilerden daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir.

Tablo 3-11

Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerden aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması (N:203)

Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçekleri	Kadın (n:104) Ortalama±SS	Erkek (n:93) Ortalama±SS	Test U	P
Zamanı iyi kullanma	2,66±5,36	5,44±6,63	2.912,000	,000*
Desteği içten alma	15,78±28,35	31,38±34,19	2.329,500	,000*
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler	3,45±6,41	6,91±7,80	2.306,000	,000*
Varoluşsal bir yaşam sürme	3,91±6,81	7,65±8,16	2.431,500	,000*
İçten geldiği gibi davranabilme	2,12±4,06	4,26±4,99	2.612,500	,000*
Kendine saygı	2,17±4,08	4,34±4,99	2.279,500	,000*
Duygusal açıklık	3,15±5,50	6,15±6,62	2.326,500	,000*
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	1,17±2,44	2,40±3,05	2.964,000	,000*
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	2,98±5,83	6,07±7,15	2.630,500	,000*
Başkaları ile yakınlık kurabilme	3,14±6,17	6,32±7,64	2.806,000	,000*
Kendini gerçekleştirme düzeyi (Envanter Toplamı)	18,43±33,58	36,81±40,62	2.329,500	,000*

*p<0,05

Tablo 3-11’de katılımcıların kişisel yönelim envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama toplam puanların cinsiyet değişkenine göre bağımsız gruplarda nonparametrikMann Whitney U analizi ile karşılaştırılması sonucunda elde edilen

bulgular verilmektedir. Buna göre hem envanter toplamında hem de alt ölçeklerde katılımcıların aldıkları ortalama toplam puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu, erkeklerin kadınlardan daha yüksek ortalama toplam puan aldıkları belirlenmiştir ($p<0,001$).

3.6. Katılımcıların Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar ile Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar arasında korelasyon analizi

Araştırmanın bu bölümünde Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri ile Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinin hem kendi içlerinde hem de birbirleri ile olan korelasyonları incelenmiştir. Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçeklerinin korelasyonları Tablo 3-12’de, Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinin korelasyonları Tablo 3-13’de ve son olarak her iki ölçek ve alt ölçeklerin birbirleri ile olan korelasyonları da Tablo 3-14’de verilmektedir.

Tablo 3-12

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri arasında korelasyon analizi (N:203)

Ölçek ve Alt Ölçekler	r ve p değerleri	Araştırmacı karar	Acelecı karar	Kişisel Karar Ölçeği
Araştırmacı karar	R P	1 .		
Acelecı karar	R P	,655 0,000*	1 .	
Kişisel karar ölçeği	R P	0,934 0,000*	0,882 ,000*	1 .

* $p<0,001$

Tablo 3-12’de Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri arasında yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları korelasyon katsayıları ve sigma anlamlılık değerleri bağlamında değerlendirildiğinde, alt ölçekler ve ölçek arasında çok ileri düzeyde anlamlı ve pozitif yönde korelasyon olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$). Burada araştırmacı ve acelecı karar

verme ölçekleri arasındaki korelasyonun orta düzeyde ($r:0,655$), her iki alt ölçekle toplam ölçek arasındaki korelasyonun ise güçlü düzeyde ($r:0,882$; $r:0,934$) olduğu saptanmıştır.

Tablo 3-13

Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinin korelasyon analizi (N:203)

Ölçek ve Alt Ölçekler	r	p	değerleri																	
	Zamanı iyi kullanma			Desteği içten alma																
Zamanı iyi kullanma	R 1																			
	P .																			
Desteği içten alma	R ,970		1																	
	P 0,000*		.																	
Kendini gerçekleştirmeye götüren değerler	R 0,972		0,988	1																
	P 0,000*		0,000*	.																
Varoluşsal bir yaşam sürme	R 0,947		0,986	0,967	1															
	P 0,000*		0,000*	0,000*	.															
İçten geldiği gibi davranabilme	R 0,947		0,979	0,967	0,961	1														
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	.														
Kendine saygı	R 0,949		0,962	0,964	0,944	0,93	1													
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	.													
Duygusal açıklık	R 0,930		0,977	0,964	0,951	0,958	0,937	1												
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	.												
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	R 0,951		0,958	0,970	0,946	0,938	0,921	0,918	1											
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	.											
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	R 0,967		0,981	0,978	0,955	0,966	0,949	0,958	0,954	1										
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	.										
Başkaları ile ilişki kurabilme	R 0,949		0,980	0,958	0,962	0,968	0,924	0,960	0,934	0,964	1									
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	.									
Kendini gerçekleştirme Envanter toplamı	R 0,979		0,999	0,989	0,983	0,978	0,964	0,974	0,961	0,983	0,979	1								
	P 0,000*		0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*	.								

*p<0,001

Tablo 3-13’de Kişisel Yönelim envanteri ve alt ölçekleri arasında yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları korelasyon katsayıları ve sigma anlamlılık değerleri bağlamında değerlendirildiğinde, alt ölçeklerin birbirleri ve ölçekle aralarında güçlü, çok ileri düzeyde anlamlı ve pozitif yönde korelasyon olduğu belirlenmiştir ($p < 0,001$).

Tablo 3-14

Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri ile Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçekleri arasında korelasyon analizi (N:203)

	r ve p değerleri	Araştırmacı Kararsızlık Alt Ölçeği	Aceleci Kararsızlık Alt Ölçeği	Kişisel Karar Ölçeği
Zamanı iyi kullanma	R	-,134	-,065	-,114
	P	0,057	0,356	0,105
Desteği içten alma	R	-,147	-,083	-,131
	P	0,036*	0,239	0,063
Kendini gerçekleştirmeye götüren değer	R	-,149	-,086	-,134
	P	0,033*	0,221	0,057
Varoluşsal bir yaşam sürme	R	-,168	-,093	-,149
	P	0,017*	0,188	0,034*
İçten geldiği gibi davranabilme	R	-,122	-,073	-,111
	P	0,083	0,302	0,116
Kendine saygı	R	-,182	-,108	-,165
	P	0,009**	0,127	0,019*
Duygusal açıklık	R	-,129	-,079	-,118
	P	0,067	0,260	0,094
Dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme	R	-,147	-,046	-,114
	P	0,036*	0,512	0,106
Saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme	R	-,134	-,092	-,128
	P	0,056	0,190	0,070
Başkaları ile ilişki kurabilme	R	-,138	-,073	-,121
	P	0,049*	0,304	0,086
Kendini gerçekleştirme - Envanter toplamı	R	-,145	-,080	-,129
	P	0,038*	0,254	0,067

* $p < 0,05$; ** $p < 0,010$

Tablo 3-14’de Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri ile Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçekleri arasında yapılan Pearson korelasyon analiz sonuçları anlamlılık değerleri ile birlikte değerlendirildiğinde; araştırmacı kararsızlık alt ölçeği ile desteği içten alma, kendini gerçekleştirmeye götüren değer, varoluşsal bir yaşam sürme, dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme, başkaları ile ilişki kurabilme ve Kişisel Yönelim Envanteri Toplamı arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,05$), negatif yönlü ve zayıf bir ilişki ($r < 0,200$) bulunduğu saptanmıştır. Yalnızca araştırmacı kararsızlık alt ölçeği ile kendine saygı alt ölçeği arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı ilişki ($p < 0,010$) bulunmuştur ancak bu ilişki de diğerlerinde olduğu gibi negatif yönlü ve zayıf bir ilişkidir ($r = -,182$).

Yapılan korelasyon analizi neticesinde aceleci kararsızlık alt ölçeği ile Kişisel Yönelim envanteri ve alt ölçekleri arasında yapılan testlerde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Son olarak Kişisel Karar Ölçeği ile Kişisel Yönelim envanteri ve alt ölçekleri arasında yapılan analizlerde, varoluşsal bir yaşam sürme ve kendine saygı alt ölçekleri ile istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,05$), negatif yönlü ve zayıf ($r < 0,200$) ilişki olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada kız ve erkek öğrenciler arasında kişisel kararsızlık ölçeği alt boyutları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı, kız ve erkek öğrenciler arasında kişisel yönelim ölçeği altboyutları bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığı, kişisel yönelim envanteri ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş değişkenine göre karşılaştırılması ve kişisel yönelim envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar incelendiğinden en yüksek puanı hangi maddelerden aldıkları ile kişisel karar ölçeği ve alt ölçekleri ile kişisel yönelim envanteri ve alt ölçekleri korelasyon analizi incelenmiştir.

Araştırma da ele alınan “Kız ve Erkek Öğrenciler Arasında Kişisel Karar Ölçeği alt boyutları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusu alanyazında tartışılmaktadır. Kaşık (2009)’ın yaptığı araştırmada lise öğrencilerin aceleci kararsızlık arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulmuştur. Güçray (1998) karar verme tepki stillerinin cinsiyetle ilişkisini incelediği çalışmasında karar vermede kaçınma davranışının görülmesinin erkek öğrencilere oranlara kız öğrencilerde anlamlı düzeyde daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar, yakınlık boyutunda mevcut çalışmayı desteklemektedir. Tablo 3.9.’da katılımcıların araştırmacı kararsızlık ve aceleci kararsızlık alt ölçeklerinden aldıkları ortalama toplam puanların cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu, kadınların bu alt ölçeklerden aldıkları ortalama toplam puanın erkelerinkinden yüksek olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada elde edilen cinsiyete göre karar verme stillerinin karşılaştırıldığı diğer araştırma bulguları incelendiğinde sonuçların bizim sonucumuzu destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Araştırma da ayrıca “Kız ve Erkek Öğrenciler Arasında Kişisel Yönelim Ölçeği Altboyutları bakımında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna da yanıt aranmaktadır. Eldeliklioğlu (2008) Ergenlerin zaman yönetimi becerilerinin kaygı, yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından incelenmesi çalışmasında erkek öğrencilerin zaman yönetimi toplam puanlarının ve zaman planlaması alt ölçeği puan ortalamalarının kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanı sıra erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre kendi öz benliklerine daha çok saygı duyup içinden geldiği gibi davranıp, başkaları ile yakınlık kurabilme noktasında

kız öğrencilerden daha yüksek puan aldıkları sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra Candangil ve Ceyhan (2006) Denetim odağı açısından bakıldığında kızların karar verme özsaygı düzeylerinin içten ve dıştan denetimli erkeklere göre, biraz daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Bunun yanı sıra grupların ortalamaları arasındaki farklılıkların istatistiksel yönden önemli olup olmadığını tespit etmek için yapılan varyans analizi sonuçlarına göre; denetim odağı değişkenin lise öğrencilerinin karar vermede özsaygı düzeylerinde önemli ölçüde etkili olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca araştırmacılar, erkeklerin karar vermede daha kontrollü oldukları kontrol düşündüklerini, kızların ise bu konuda kendilerini yetersiz hissettiklerini söylemektedirler. Yapılan araştırmanın sonuçları bu savları desteklemektedir. Araştırmanın bulgular kısmında tablo 3.11.'e göre hem envanter toplamında hem de alt ölçeklerde katılımcıların aldıkları ortalama toplam puanlar arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu, erkeklerin kadınlardan daha yüksek ortalama toplam puan aldıkları belirlenmiştir.

Araştırmada Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerden aldıkları puanların yaş değişkenine göre karşılaştırılması incelenmiştir. Araştırma sonuçları Tablo 3.10.'da verilmektedir. Bunun sonucunda tüm alt ölçeklerde ve envanter toplamında 15 yaşındakilerle diğerleri arasında istatistiksel olarak çok ileri düzeyde anlamlı fark olduğu saptanmış, 15 yaşında olanların diğerlerinden daha düşük ortalama puan elde ettikleri belirlenmiştir. Bunun yanı sıra bu alt ölçeklerde ve envanter toplamında 16 yaşındakilerin 17 yaşındakilerden daha yüksek puan aldıkları da bulunmuştur. Bu sonuca dair çok fazla araştırma bulunmamasına karşın sonuç bazı araştırmalarla örtüşmektedir. Dönmez (1999), çalışmasında 14-15 yaş grubu deneklerinin denetim odağı ve kendine saygı puan ortalamasını 16-17 yaş grubu deneklere göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir.

Katılımcıların Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar incelendiğinden en yüksek puanı hangi maddelerden aldıkları araştırma da incelenmiştir. Araştırma sonuçları Tablo 3.5.'de verilmektedir. Buna göre katılımcılar tarafından en çok maddenin bulunduğu “desteği içten alma” alt ölçeğinden de $15,78 \pm 28,75$ ile en yüksek ortalama puanın alındığı belirlenmiştir. Desteği içten alan kişiler, alınıyazında da belirtildiği üzere, yaşadıkları olayların

sonuçları kendi yetenek ve çabalarına bağlı olup bunları kontrol altında tutabildiklerini bilirler. Bu nedenden dolayı kendilerinde sonuçları değiştirme gücünün olduğuna inanırlar. Desteği içten alan bireyler dışa bağlı bireylere göre karar verme durumunda başkalarının görüşlerine daha az bağımlı oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca desteği içten alan bireylerin çevreleri üzerinde kontrol sağladıkları ve kendi kararlarını kendileri verdikleri saptanmıştır (Çoban, Hamamcı,2006).

Araştırma da uygulanan ölçekler arasındaki ilişkinin bilinmesi için Kişisel Karar Ölçeği ve alt ölçekleri ile Kişisel Yönelim Envanteri ve alt ölçekleri korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları tablo 3.14.'de verilmiştir. Sonuçlara göre; araştırmacı kararsızlık alt ölçeği ile desteği içten alma, kendini gerçekleştirmeye götüren değer, varoluşsal bir yaşam sürme, dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme, başkaları ile ilişki kurabilme ile Kişisel Yönelim Envanteri Toplamı arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönlü ve zayıf bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Aynı zamanda araştırmacı kararsızlık alt ölçeği ile kendine saygı alt ölçeği arasında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ancak bu ilişki de diğerlerinde olduğu gibi negatif yönlü ve zayıf bir ilişkidir. Bu sonuçları destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Lise öğrencilerin genel olarak desteği içten aldığı ve çoğunlukla karar verme durumlarında kararsızlık yaşadıkları tespit edilmiş. (Çoban ve Hamamcı, 2006). Böylelikle bireylerde araştırmacı kararsızlık sıklıkla görülmektedir.(Çam, Tümkaya, 2008).

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. Ü. (1996). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Adair, J. (2000). *Karar verme ve Problem Çözme*.(N. Kalaycı, Çev) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Adana, F., & Arslantaş, H. (2011). Ergenlikte Öfke ve Öfkenin Yönetiminde Okul Hemşiresinin Rolü. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi* (12), 57-62.
- Akalın, A. (2000). Cinsel Kimlik Gelişimi. N. Fincancıoğlu, & A. Bulut içinde, *Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi Öğretmen El Kitabı* (s. 27-35). İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.
- Akın, A., & Özvarış, Ş. B. (2004). *Adolesanların/Gençlerin Cinsel ve Üreme Sağlığını Etkileyen Faktörler Projesi*. HÜTF Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
- Aksaray, S. (2003). Ergenlerde Benlik Saygısı Geliştirmede Beceri Eğitimi ve Aktivite Merkezli Programların Etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . Çukurova Üniversitesi.
- Aktuğ, T. (2006). Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alisinanoğlu, F. (2002). Gençlik Dönemi Özellikleri ve Genç Anne-Baba İletişimi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27 (123), 62-63.
- Arı, R. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arık, A. (1987). *Yaratıcılık*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, C. (2001). Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Asıcı, E. (2013). Öğretmen Adaylarının Affetme Özelliklerinin Öz-Duyarlık ve Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aşkar, P., & Akkoyunlu, P. (1993). Kolb Öğrenme Stili Envanteri. *Eğitim ve Bilim*, 17 (87), 37-47.

Aydın, B. (1996). Benlik Kavramı ve Ben Semaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (8), 41-47.

Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (2.Baskı b.). Ankara: Atlas Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Beyaz, Ş. (2004). Heyecan Arama Gereksinimi ve Akran Baskısının Ergenlerin Risk Alma Eğilimleriyle İlişkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bilal, G. (1984). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana- Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeyince Etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bingham, A. (1998). *Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi*. (A. Oğuzhan, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Can, H. (1991). *Organizasyon ve Yönetim*. Ankara: Adım Yayıncılık.

Candangil Özcan, S. (2005). Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel, sosyal ve ailesel özelliklerine göre karar vermede öz-saygı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çam,S., Tümyaka, S. (2008, Ocak). Kişilerarası Problem Çözme Envanteri Lise Öğrencileri Formu'nun Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,2, 14-15.

Çelen, N. H. (2007). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik: Bir Dönüşüm Süreci*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Çiğdemoğlu, S. (2006). Lise I.Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı ve Dışadönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi* . Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çoban, A., E., (2013, Ağustos). Türkiye’de Ergenlerin Duygusal Özerkliklerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 169, 155-160.

Çoban, A. E., & Hamamcı, Z. (2006). Kontrol odakları farklı ergenlerin karar stratejileri açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 393-402.

Çok, F., Atalan, D., Erten, C., & Güney, N. (2006). Ergenlikte Risk Almanın Televizyon Üzerinden İncelenmesi. *Türk HIV/AIDS Dergisi*, 9 (1), 17-22.

Çok,F., Deniz, M., Duyan, Veli. (2013, Eylül). Duygusal Özerklik Ölçeği’nin Ergenler İçin Uyarlanması ve Psikometrik Özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 167, 355-357.

Çolakkadioğlu, O. (2010). Çatışma kuramına dayalı olarak geliştirilen karar verme beceri eğitimi grup uygulamalarının ergenlerin karar verme stillerine etkisi. *Doktora Tezi* . Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çolakkadioğlu, O. (2012). Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 387-403.

Çolakkadioğlu, O. (2003). Ergenlerde karar verme ölçeğinin uyarlama çalışması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Adana: Çukurova Üniversitesi.

Dağ, İ. (1992). Kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatoloji ilişkileri. *Psikoloji Dergisi*, 7 (27), 1-9.

Davaslıgil, Ü. (1994). Yüksek Gizil Güce Sahip Lise Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerinde Deneysel Bir Araştırma. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (6), 53-68.

Demir, N. (1998). Stresle başa çıkma stratejileri ile denetim odağı arasındaki ilişki: Bir grup lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırma. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Demir, T. (2008). Türkçe eğitimi bölümü öğrencilerinin öğrenme stilleri ve bunların çeşitli değişkenlerle ilişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (4), 129-148.

Demircioğlu, H. (2008). Matematik öğretmen adaylarının üst-bilişsel davranışlarının gelişimine yönelik tasarlanan eğitim durumlarının etkililiği. *Doktora Tezi* . Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Deniz, E. (2004). Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve problem çözme yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (15), 5-35.

Deniz, N. (2011). Liseye devam eden ergenlerin risk alma davranışları ile mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki. *Doktora Tezi* . Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Denizoğlu, P. (2008). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen bilgisi öğretimi öz-yeterlik inanç düzeyleri, öğrenme stilleri ve fen bilgisi öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi* . Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Sempozyum Dizisi* (63), 19-21.

Dinçer, Ö., & Fidan, Y. (1996). *İşletme Yönetimi*. İstanbul: Beta.

Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet-Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Döner, A. (2006). *Ergenlik dönemi yol haritası*. İstanbul: Gül Yurdu Yayınları.

Duck, V. (1996). *A lifetime of relationships*. New York: Brooks/Cole Publishing Company.

- Ekşi, A. (1982). *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D.
- Enç, M. (1982). *Eğitim Ruh Bilimi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri.
- Erikson, E. (1969). *Identity, Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Erkan, S. (2002). *Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri*. PeGemA Yayıncılık.
- Ersever, H. O. (1996). Karar verme becerileri kazandırma programının ve etkileşim grubu deneyiminin üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkileri. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 209-230.
- Esen, B. K. (2002). Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gencil Evin, İ. (2006). Öğrenme stilleri, deneyimsel öğrenme kuramına dayalı eğitim ve sosyal bilgiler program hedeflerine erişimi düzeyi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güçray, S. (2001). Ergenlerde karar verme davranışlarının öz-saygı ve problem çözme becerileri algısı ile ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (8), 106-121.
- Gültekin, M. (2003). Ergenlerde kontrol odağı algısı. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Gürşimşek, I., & Günay, D. (2010). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Rollerinin İşlenişinde Kullanılan Dilsel ve Dildışı Göstergelerin Değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (18), 53-63.

Halis, M. (2002). Karar Verme Eyleminin Davranışsal Temelleri-Görgül Bir Uygulama. *Akademik Araştırmalar Dergisi* (14), 49-64.

Hamamcı, Z., Yıkılmaz, M. (2011, Eylül). Akılcı Duygusal Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Algılanan Problem Çözme Becerileri Üzerine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 35, 55-56.

Hazer, O. (2012,Haziran). Büyük Ebeveynlerinin Ergenler Tarafından Algılanan Özelliklerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *Edebiyat Fakültesi*,29, 123-124.

Irak, M. (2005). Hatırlama ve unutmamanın farkındalığı: Sağlıklı bireylerde ve bazı beyin hasarlarında üst-biliş sürecinin işleyişi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8 (Özel Ek), 1-15.

Irak, M. (2005). Üst-biliş mi? Yönetici işlevler mi?: Bilme hissini nöropsikolojik testlerle ölçülen dikkat süreçlerinden yordanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (56), 97-116.

Kaçar, B. (2008). Lise öğrencilerinin karar stratejileri ve transaksiyonel analiz ego durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Kültürel Psikoloji Kültürel Bağlamda İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Karakelle, S., & Saraç, S. (2010). Üst biliş hakkında bir gözden geçirme: Üstbiliş çalışmaları mı yoksa üst bilişsel yaklaşım mı? *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (26), 45-60.

Karlı, T. A. (2002). İlköğretim Dönemindeki Ergenlerde Üst-Biliş İşlevleri İle Karar Verme Ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (55), 16-31.

Kaşık, D. Z. (2009). Ergenlerde Karar Verme Stilleri Ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, A., & Saçkes, M. (2004). Benlik Saygısını Geliştirme Programının İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 3 (21), 49-56.

Kesici, S. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Doktora Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kınık, E. (2000). Adolesan Dönemde Fiziksel Büyüme ve Cinsel Gelişme. *Katkı Pediatri Dergisi Adolesan Sayısı*, 21 (6), 720-740.

Kıran Esen, B. (2003). Akran Baskı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Risk Alma Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (20), 17-26.

Kırcan, S. (2006). The Relationship Between Peer Pressure, Internal versus External Locus of Control and Adolescent Substance Use. *Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kıvrak, E. (2001). Karar Vermede çok kriterli Yaklaşım ve analitik hiyerarşi yöntemi. *Yüksek Lisans Tezi* . Başkent Üniversitesi.

Kocayörük, E. (2012, Eylül). Öz-Belirleme Kuramı Açısından Ergenlerin Anne Baba Algısı ile Duyuşsal İyi Oluşları Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 37, 25-26.

Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (17), 231-256.

Koçel, T. (2013). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Koray, Ö., & Azar, A. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme ve mantıksal düşünme becerilerinin cinsiyet ve seçilen alan açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1), 125-136.

Korkmaz, M. (2010). İnternet kullanımı konusunda uygulanan akran eğitiminin ergenler üzerindeki etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kulaksızoğlu, A. (1985). Ergen-aile çatışmaları ile annelerin tutumları arasındaki ilişki ve eren problemleri. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi.

Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurt, Ü. (2003). Karar Verme Sürecinde Yöneticilerin Kişilik Yapılarının Etkileri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzgun, Y. (1997). *Grup Rehberliği El Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Kuzgun, Y. (1992). *Karar stratejileri ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu.VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Kuzgun, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10 (1), 162-178.

Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı: Kuramlar, Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2002). *Rehberlik Etkinlikleri 10*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Mukaddes, N. M. (2001). Ergenlik çağı ruhsal gelişim özellikleri. Ö. Polvan içinde, *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi* (s. 9-14). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Onur, B. (1987). *Ergenlik Psikolojisi*. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

Oruç, İ. (2004). İş Etiğinin Kurumsallaştırılması ve Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi* . Edirne: Trakya Üniversitesi.

Otacıoğlu, S. G. (2008). M¼zik eğitimi b¼l¼m¼ ¼đrencilerinin problem ¼özme. ¼zg¼ven d¼zeyleri ile ¼alđı başarılarının karşılaştırılması. *Sel¼uk niversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak¼ltesi Dergisi*, 26, 143-154.

¼gel, K., D¼nmez, E., Eke, C., Erol, B., & Taner, S. (2007). Genel Bilgiler. K. ¼gel i¼inde, *Riskli Davranışlar G¼steren ¼ocuk ve Ergenler: Alanda ¼alıřanlar İ¼in Bilgiler* (s. 11-27). İstanbul: Ajans Plaza Yayınları.

¼nder, F., ¼olakkadıođlu, O., Avcı, R. (2011, Ocak). Ergenlerde Kontrol Odağını Yordamada Karar Verme Ve Problem ¼özmenin Rol¼. *Sosyal Bilimler Enstit¼s¼*, 2, 318-320.

¼ner, N. (1997). *T¼rkiyede Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı*. İstanbul: Bođazi¼i niversitesi Yayınları.

¼ngen, D. (1995). Ergenlikte Zihinsel Gelişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak¼ltesi Dergisi*, 2 (1), 289-302.

¼z¼atal, E. ¼. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının ¼alıřma Yaşamına Katılımı. *¼ankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak¼ltesi Dergisi*, 1 (1), 21-39.

¼zdemir, O., ¼zdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Psikiyatride G¼ncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry. *Personality Development*, 4 (4), 566-589.

¼zdemir, Y., & ¼ok, F. (2011). Ergenlikte ¼zerklik Gelişimi. *T¼rk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), 152-164.

¼zt¼rk, G. (1994). Karar Verme Becerisini Kazandırma Programına İlişkin Bir ¼rnek. *Pedagoği Dergisi* (Ayrı Basım), 243-256.

¼zt¼rk, O. M. (2004). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

¼zt¼rk , N., Kutlu, M., Atlı, A. (20011, Ağustos). Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Karar Verme Stratejileri zerindeki Etkisi. *İn¼n¼ niversitesi Eğitim Fak¼ltesi*, 12, 51-52.

Özyaprak, M. (2006). Zihinsel Güçleri ve Yeterlilikleri Gözlem Yoluyla Keşfetme Testinin Uzamsal-Analitik Boyutunun A-2 ve 3-5 Formlarının Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Peker, M. (2003). Kolb öğrenme stili modeli. *Milli Eğitim Dergisi* (157), 185-192.

Piaget, J. (1963). *History of Influences in the Development of Intelligence Theory&Testing*. Erişim tarihi: 09.10.2016, <http://www.indiana.edu/~intell/piaget.shtml>

Sağır, C. (2006). Karar verme sürecini etkileyen faktörler ve karar verme sürecinde etişin önemi: Uygulamalı bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saygın, Y. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek Benlik Saygısı Ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sayıl, M. (2007). Erik Erikson: Psikososyal gelişim dönemleri ve kimlik. A. S. Aysev, & Y. Taner içinde, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (s. 23-37). İstanbul: Golden Print.

Schaller, D. T., Allison-Bunnell, S., Borun, M., & Chambers, M. (2007). *One size does not fit all: Learning style, play, and on-line interactives*. Erişim tarihi: 21. Haziran 2016, <http://www.archimuse.com/mw2007/papers/schaller/schaller.html> adresinden alındı

Sungur, N. (1992). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Sürgevil, O. (2008, Aralık). Farklılık Kavramına Ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyopsikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 20, 112-114.

Şemin, R. U. (1980). *Gençlik Psikolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şen, M. (2011). Türkiye'de Ergen Profili. *Aile ve Toplum*, 7 (27), 89-102.

Şeyhun, H., Gökçe, S., & Şen, H. (2003). *Temel Yetenekler Testi 6-8 TYT (6-8) el kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Tan, H. (1970). Akademik Psikolojide Ego Ve Benlik "Self" Kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (1), 3-16.

Taş, T. (1994). Ortaokul III. Sınıf Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rollerini. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Taşdelen, A. (2001). Öğretmen Adaylarının Bazı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (10), 40-52.

Tekgün, B. N., & Uslu Tek, P. (2005). Puberte. B. N. Tekgün içinde, *Adolesan Sağlığı* (s. 23-37). İzmir: Pratisyen Hekimlik Derneği Yayını.

Tosun, A., & Irak, M. (2008). Üst-Biliş Ölçeği-30'un Türkçe uyarlaması, geçerliği, güvenilirliği, kaygı ve obsesif-kompulsif belirtilerle ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (1), 67-80.

Tufan, B. (1990). Benlik Saygısı Kavramı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 8 (1-2-3), 29-40.

Tümkaya, S., & İflazoğlu, A. (2000). Ç.Ü. sınıf öğretmenliği öğrencilerinin otomatik düşünce ve problem çözme düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (6), 143-158.

Türk Dil Kurumu. (2016). 9 1, 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57c72c0d53ebf0.14594954 adresinden alındı

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uludağlı, N. P., & Sayıl, M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (23), 14-24.

Uzkesici, N. (2003). İşletmelerde Etik Yönetimi-İşletmelerde Etik Kalitesinin Yönetimine Geçiş. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* .

Yalçın, K., & Karakaş, S. (2008). Çocuklarda bilgi işlemedeki üst işlemlerin yaşa bağlı değişimi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (3), 257-265.

Yalım, F. E. (2001). Yüksekokul Öğrencilerinde Benlik Saygısının Akademik Başarı Ve Ana-Baba İle İletişime Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Kocaeli Üniversitesi.

Yanbastı, G. (1996). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Yavuz, D. (2009). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik algıları ve üst-bilişsel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi* . Zonguldak: Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, H. (1989). *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Yavuzer, H. (2000). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri Anlamak Ana-Babaların En Çok Sorduğu Sorular ve Cevaplarıyla*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yenidünya, A. (2005). Lise Öğrencilerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yeşilyaprak, B. (2004). Denetim Odağı. Y. Kuzgun, & D. Deryakulu içinde, *Eğitimde Bireysel Farklılıklar* (s. 239-258). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yiğit, H. (2010). Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, M. (2007). Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Akran Baskısı Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi* . Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, T. (2000). Ergenlikte risk alma davranışlarının incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İzmir: Ege Üniversitesi.

Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı-Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

EK1: Kişisel Yönelim Envanteri

Yaş:

Cinsiyet:

Elden geldiği kadar çabuk ve içinizden geldiği gibi cevaplamaya çalışınız.

1.(A) Hak yememe ilkesine bağlıyım.

(B) Hak yememe ilkesine sıkı sıkıya bağlı değilim.

2.(A) Bir dostumun yaptığı bir iyiliğin karşılığını yapma zorunluğunu duyarım.

(B) Bir dostumun yaptığı iyiliğin ille de karşılığını yapma zorunluğunu duymam.

3.(A) Daima doğruyu söyleme zorunluğunu duyarım.

(B) Her zaman doğruyu söylemem.

4.(A) Ne yaparsam yapayım, olur olmaz şeyler yüzünden kırılıyorum.

(B) Durumu idare edebilirim kırılmaktan kaçınabiliyorum.

5.(A) Üzerime aldığım her şeyi kusursuz bir biçimde yapmam gerektiğini hissediyorum.

(B) Üzerime aldığım her şeyi ille de kusursuz bir biçimde yapmam gerektiğini inancında değilim

6.(A) Kararlarımı, çoğunlukla, enine boyuna düşünmeden, içimden geldiği gibi veririm.

(B) Kararlarımı, pek seyrek olarak, içimden geldiği gibi veririm.

7.(A) Kendim olmaktan; duygu ve düşüncelerime uygun biçimde davranmaktan korkuyorum.

(B) Kendim olmaktan korkmuyorum,

8.(A) Bir yabancından iyilik gördüğüm zaman, kendimi minnet altında kalmış hissederim.

(B) Kendimi, bir yabancının iyiliğinin yükü altında kalmış hissetmem.

9. (A) Herkesin, beklentilerime uygun davranmalarını beklemek hakkımdır.

(B) Herkesin, beklentilerime uygun davranmalarını istemeye hakkım olmadığına inanıyorum.

- 10.(A) Başkalarınınkine uygun düşen değer yargılarına göre yaşarım.
(B) Birinci derecede kendi iç duyularıma uygun değer yargılarına göre yaşarım.
- 11.(A) Daima kendimi geliştirme çabası içindeyim.
(B) Daima kendimi geliştirme çabası içinde değilim.
- 12 (A) Bencil davrandığım zaman suçluluk duyarım.
(B) Bencil davrandığım zaman suçluluk duymam.
13. (A) Öfkelenmekten kaçınmam gerektiği inancında değilim.
(B) Öfkelenmekten kaçınmaya çalışırım.
14. (A) Kendi gücüme inandıkça yapamayacağım şey yoktur.
(B) Kendime güvensen bile doğal bakımdan sınırlıyım.
15. (A) Başkalarının çıkarlarını kendiminkinden üstün tutarım.
(B) Başkalarının çıkarlarını kendiminkinden üstün tutmam.
16. (A) Komplimanlardan sıkıldığım olur.
(B) Komplimanlardan sıkılmam.
17. (A) Bence insanları oldukları gibi kabul etmek önemlidir.
(B) Bence insanların niçin oldukları gibi olduklarını anlamak önemlidir.
18. (A) Bugün yapmam gereken bir işi yarına bırakmak beni pek rahatsız etmez.
(B) Bugünkü işimi yarına bırakmam.
19. (A) Karşımdakilerin onaylanmasını beklemeksizin elimden geleni yaparım.
(B) Karşımdakilerin, kendileri için yaptıklarımı beğenmelerini beklemek hakkımdır.
20. (A) Ahlak değerlerim toplum tarafından saptanmış değerlerdir. (B) Ahlak değerlerimi kendim saptarım.
21. (A) Davranışlarımı başkalarının beklentilerine uydururum.
(B) Başkalarının beklentilerine uymakta kendimi özgür sayarım.
22. (A) Eksikliklerimi ya da kusurlarımı kabul ederim.
(B) Eksikliklerimi ya da kusurlarımı kabul etmem.

23. (A) Duygusal yönden olgunlaşmam için davranışlarımın nedenlerini bilmem gereklidir.
(B) Duygusal yönden olgunlaşmam için davranışlarımın nedenlerini bilmem gerekli değildir.
24. (A) Keyfim olmadığı zamanlar suratımı asarım.
(B) Hemen hemen hiç suratımı asmam.
25. (A) Yaptığımın başkalarınca beğenilmesine önem veririm.
(B) Yaptığımın her zaman başkalarınca beğenilmesi şart değildir.
26. (A) Hata yapmaktan korkarım.
(B) Hata yapmaktan korkmam.
27. (A) Enine boyuna düşünmeden, içimden geldiği gibi verdiğim kararlara güvenirim.
(B) Enine boyuna düşünmeden, içimden geldiği gibi verdiğim kararlara güvenmem.
28. (A) Kendime, başarı dereceme göre değer veririm
(B) Kendime verdiğim değer başarı dereceme bağlı değildir.
29. (A) Başarısızlığa uğramaktan korkarım.
(B) Başarısızlığa uğramaktan korkmam
30. (A) Ahlak değerlerimin çoğu, başkalarının fikir, duygu ve kararları tarafından belirlenir.
(B) Ahlak değerlerimin pek azı başkalarının fikir, duygu ve kararları tarafından belirlenmiştir.
31. (A) Gönlümce yaşamam mümkündür.
(B) Gönlümce yaşamam mümkün değildir.
32. (A) Karşılaştığım güçlüklerle başa çıkabiliyorum.
(B) Karşılaştığım güçlüklerle başa çıkamıyorum.
33. (A) Başkaları ile ilişkilerimde hissettiklerimi söylememem yerinde bir hareket olduğuna inanıyorum.
(B) Başkaları ile ilişkilerimde hissettiklerimi söylememem yerinde bir hareket olduğuna inanmıyorum.

34. (A) Çocuklar yetişkinlerle aynı hak ve ayrıcalıklara sahip olmadıklarını kabul etmelidirler.
- (B) Hak ve ayrıcalıkları sorun yapmanın gereği yoktur.
35. (A) Başkaları ile ilişkilerimde çıkış yapabilirim.
- (B) Başkaları ile ilişkilerimde çıkış yapmaktan kaçınırım.
36. (A) Kendi çıkarını kollamak başkaları ile ilgilenmemek demektir.
- (B) Kendi çıkarını kollamak başkaları ile ilgilenmemek demek değildir.
37. (A) Bana öğretilen ahlak değerlerinin birçoğunu reddediğimin farkındayım.
- (B) Bana öğretilen ahlak değerlerinin hiçbirini reddetmedim.
- 38.(A) İsteklerime, beğenlerime ve değer yargılarıma uygun bir yaşam sürüyorum.
- (B) İsteklerime, beğenlerime ve değer yargılarıma uygun bir yaşam sürüyorum.
39. (A) Karşılaştığım bir durumu kavrama yeteneğime güveniyorum.
- (B) Karşılaştığım bir durumu kavrama yeteneğime güvenmiyorum.
40. (A) Hayatla başedebilme gücüne doğuştan sahip olduğuma inanıyorum.
- (B) Hayatla başedebilme gücüne doğuştan sahip olduğuma inanmıyorum.
41. (A) Kendi çıkarlarımı kollama yolundaki davranışlarımda haklı olduğumu göstermek zorundayım.
- (B) Kendi çıkarlarımı kollama yolundaki davranışlarımda haklı olduğumu göstermek zorunda değilim.
42. (A) Yetersiz olma korkusu beni rahatsız ediyor.
- (B) Yetersiz olma korkusu beni rahatsız etmiyor.
43. (A) İnsanın aslında iyi ve güvenilir olduğuna inanıyorum.
- (B) İnsanın aslında kötü ve güvenilmez olduğuna inanıyorum.
44. (A) Toplumun kural ve standartlarına uyarak yaşıyorum.
- (B) Toplumun kural ve standartlarına her zaman uygun yaşamak gerektiğini duymuyorum.
45. (A) Başkalarına ödev ve yükümlülüklerle bağlıyım.
- (B) Başkalarına ödev ve yükümlülüklerle bağlı değilim.
46. (A) Duygularımı haklı çıkaracak nedenlere gereksinme duyuyorum.
- (B) Duygularımı haklı çıkaracak nedenlere gereksinme duymuyorum.
47. (A) Sadece sessiz durmakla duygularımı en iyi biçimde ifade edebildiğim olur.

(B) Sadece sessiz durmakla duygularımı ifade etmekte güçlük çektiğimi farkediyorum.

48. (A) Geçmişte yaptıklarımı haklı gösterme gereğini duyuyorum.

(B) Geçmişte yaptıklarımı haklı gösterme gereğini duymuyorum.

49. (A) Her tanıdığımı severim.

(B) Her tanıdığımı sevmem.

50. (A) Eleştiriyi benlik saygıma yönelmiş bir tehdit sayarım.

(B) Eleştiriyi benlik saygıma yönelmiş bir tehdit saymam.

51. (A) Doğruyu bilen doğru hareket edeceğine inanıyorum.

(B) Doğruyu bilen ille de doğru hareket edeceğine inanmıyorum.

52. (A) Sevdiklerime kızmaktan korkarım.

(B) Sevdiklerime rahatça kızabilirim.

53. (A) Asıl sorumluluğum kendi gereksinimlerimden haberli olmamdır.

(B) Asıl sorumluluğum başkalarının gereksinmelerinden haberli olmamdır.

54. (A) Önemli olan başkaları üzerinde iyi izlenim bırakmaktır.

(B) Önemli olan başkalarına kendimi anlatmaktır.

55. (A) Kendimden hoşnut olabilmem için daima başkalarını hoşnut etmem gerektiğine inanıyorum.

(B) Daima başkalarını hoşnut etme gereği duymadan da kendimden hoşnut olabilirim.

56. (A) Doğru bildiğimi söylemek ya da yapmak uğruna bir dostluğu yitirme tehlikesini göze alabilirim.

(B) Sadece doğruluğuna inandığım bir şeyi söylemek ya da yapmak uğruna bir dostluğu yitirme tehlikesini göze alamam.

57. (A) Kendimi, verdiğim sözü tutmakla yükümlü hissederim.

(B) Kendimi, verdiğim sözü tutmakla yükümlü hissetmem.

58. (A) Ne pahasına olursa olsun üzüntüden kaçınmalıyım.

(B) İlle de üzüntüden kaçınmanın bence gereği yoktur.

59. (A) Olacağı daima önceden kestirmeye çalışırım.

(B) Olacağı daima önceden kestirme gereğini her zaman duymam.

60. (A) Başkalarının, görüşümü kabul etmeleri önemlidir.

(B) Başkalarının, görüşümü kabul etmeleri şart değildir.

61. (A) Dostlarıma ancak olumlu duygularımı açıklamakta kendimi özgür sayarım.
(B) Dostlarıma gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı açmakta kendimi özgür sayarım.
62. (A) Duyguları ifade etmenin, durumu dikkatlice değerlendirmeden daha önemli olduğu bir çok haller vardır.
(B) Ancak nadir hallerde duygulan ifade etme, durumu dikkatlice değerlendirmeden daha önemli olabilir.
63. (A) Eleştiriyi bir yetişme fırsatı sayıp hoş karşılarım.
(B) Eleştiriyi bir yetişme fırsatı sayıp hoş karşılamam.
64. (A) Dış görünüşler son derece önemlidir.
(B) Dış görünüşler son derece önemli değildir.
65. (A) Hemen hemen hiç dedikodu yapmam.
(B) Arasıra, hafif tertip dedikodu yaparım.
66. (A) Dostlarımin arasında zayıf taraflarımı açığa vurmaktan çekinmem.
(B) Dostlarımin arasında zayıf taraflarımı açığa vurmamak istemem.
67. (A) Başkalarının duygulan için daima sorumluluk duyarım.
(B) Başkalarının duyguları için her zaman sorumluluk duymam gerekmez.
68. (A) Olduğum gibi davranır ve sonuçlara katlanırım.
(B) Olduğum gibi davranıp sonuçlarına katlanmam.
69. (A) Duygularım hakkında bilmem gerekenlerin hepsini zaten biliyorum.
(B) Yaşadıkça duygularımın daha çok farkına varıyorum.
70. (A) Yabancılar arasında zayıf taraflarımı göstermekten sakınırım.
(B) Yabancılar arasında zayıf taraflarımı göstermekten çekinmem.
- 71.(A) Sadece yüksek düzeyde ve toplumca beğenilen hedeflere yönelmekle kendimi yetiştirmeye devam edeceğim.
(B) Kendim olmakla kendimi en iyi şekilde yetiştirmeye devam edeceğim.
72. (A) Kendi içimdeki tutarsızlıkları kabul ediyorum.
(B) Kendi içimdeki tutarsızlıkları kabul edemem.
73. (A) İnsan yaradılıştan geçimli ve işbirliği yapma eğilimindedir
(B) İnsan yaradılıştan çalışma eğilimindedir.
74. (A) Açık saçık bir fıkraya gülmekte sakınca görmem.

- (B) Açık saçık bir fıkraya rahatça gülerim.
75. (A) Mutluluk insan ilişkilerinde bir yan üründür.
(B) Mutluluk insan ilişkilerinin asıl hedefidir,
76. (A) Yabancılara ancak dostça duygularımı açıklamakta kendimi özgür sayarım.
(B) Yabancılara hem dostça olan ye hem de olmayan duygularımı açıklamakta kendimi özgür sayarım.
77. (A) Samimi olmaya çalışırım ama bazen olamam.
(B) Samimi olmaya çalışırım ve olurum da.
78. (A) İnsanın kendi çıkarlarını kollaması doğaldır.
(B) İnsanın kendi çıkarlarını kollaması doğal değildir.
79. (A) Tarafsız bir kimse iki kişi arasındaki duygusal bir ilişkiyi gözlemle saptayabilir.
(B) Tarafsız bir kimse iki kişi arasındaki duygusal bir ilişkiyi gözlemle saptayamaz.
80. (A) Bence iş ve oyun aynı şeydir.
(B) Bence iş ve oyun birbirlerine karşıttırlar.
81. (A) İki insan birbirlerini memnun etmeye çalışırsa en iyi biçimde geçinebilirler.
(B) İki insan kendilerini serbestçe ifade edecek biçimde davranırlarsa en iyi biçimde geçinebilirler.
82. (A) Geçmiş olaylar yüzünden kırgınlık duyarım.
(B) Geçmiş olaylar yüzünden kırgınlık duymam.
83. (A) Yalnız erkek niteliklerine sahip erkeklerden ve kadınlık niteliklerine sahip kadınlardan hoşlanırım.
(B) Hem erkeklik hem de kadınlık niteliklerini kişiliğinde özümlemiş erkek ve kadınlardan hoşlanırım.
84. (A) Elimden geldiğince mahcup düşürücü durumlardan kaçınmaya çalışırım.
(B) Mahcup düşürücü durumlardan kaçınmak için özellikle çaba harcamam.
85. (A) İçinde bulunduğum sıkıntılı durumlardan dolayı annemi ve babamı suçluyorum.
(B) Sıkıntılılarımdan dolayı annemi ve babamı suçlu bulmuyorum.
86. (A) Bence insan yerinde ve zamanında zevzeklik edebilmeli.
(B) Canım istediği zaman zevzeklik edebilirim.

87. (A) insanlar yanlış işlerinden dolayı daima pişmanlık duymalıdır.
(B) insanların, yanlış işlerden dolayı pişmanlık duymalarının gereği yoktur,
88. (A) Geleceğe kaygı ile bakıyorum.
(B) Geleceğekaygı ile bakmıyorum.
89. (A) İyilik ve sertlik birbirinin karşıtı olmalıdır.
(B) İyilik ve sertliğin ille de birbirinin karşıtı olmaları gerekmez.
90. (A) İyi şeyleri gelecekte kullanmak üzere saklamak isterim.
(B) İyi şeyleri şu anda kullanmayı tercih ederim.
91. (A) insanlar öfkelerini daima kontrol etmelidirler.
(B) İnsanlaröfkelerini dürüstçe açığa vurmalarıdır.
92. (A) Manen yücelmiş bir kimse bazen bedensel zevklere gösterebilir.
(B) Manen yücelmiş bir kimse hiçbir zaman bedensel zevklere düşkünlük göstermez.
93. (A) Bazen istenmeyen sonuçlar doğurma da duygulanan açığa vurabilirim.
(B) istenmeyen sonuçlar doğurma olasılığı olduğu zaman duygularımı açığa vuramam.
94. (A) İçimde kaynayan heyecanlar yüzünden sık sık utanç duyarım.
(B) Heyecanlarımdan hiç de utanmam.
95. (A) Esrarengiz ve beni kendimden geçirecek derecede yoğun duygusal yaşantılarım oldu.
(B) Esrarengiz ve beni kendimden geçirecek derecede yoğun hiç bir duygusal yaşantı geçirmedi.
96. (A) Dinin bütün kurallarına aynen uyan bir dindarım.
(B) Dinin bütün kurallarına aynen uyan bir dindar değilim.
97. (A) Suçluluk duygusunda tamamen arınığım.
(B) Suçluluk duygusundan arınık değilim.

98. (A) Aşk ile seksi kaynaştırmakta güçlük çekiyorum.
(B) Aşk ile seksi kaynaştırmakta güçlük çekmiyorum.
99. (A) Mahremiyetten ye başkalarına bağlı olmamaktan hoşlanırım.
(B) Mahremiyetten ve başkalarına bağlı olmamaktan hoşlanmam.
100. (A) Kendimi işime adanmış hissediyorum.
(B) Kendimi işime adanmış olarak hissettirmiyorum.
101. (A) Karşılık görüp görmemeye bakmadan sevgimi açığa vurabilirim.
(B) Karşılık göreceğime emin olmadan sevgimi açığa vurmam.
102. (A) Gelecek için yaşamak şimdiki zamanı yaşamak kadar önemlidir.
(B) Sadece şimdiki zamanı yaşamak önemlidir.
103. (A) İnsanın olduğu gibi davranması iyidir.
(B) Herkesce sevilen bir kimse olmak önemlidir.
104. (A) Arzulamak ye hayal kurmak kötü sonuçlar doğurabilir.
(B) Arzulamak ye hayal kurmak daima iyidir.
105. (A) Zamanın çoğunu hayata hazırlanarak geçiririm.
(B) Zamanın çoğunu fiilen yaşayarak geçiririm.
106. (A) Seviliyorum, çünkü seviyorum.
(B) Seviliyorum, çünkü seviyecek bir insanım.
107. (A) Kendimi gerçektensevdiğim zaman herkes beni sevecektir.
(B) Kendimi gerçektensevdiğim zaman bile hala beni sevmeyen kimseler bulunacaktır.
108. (A) İnsanların beni kontrol etmesine razı olabilirim.
(B) Beni kontrole devam etmeyeceklerinden emin olursam insanların beni kontrol etmelerine razı olabilirim.
109. (A) Davranışları ile bazen insanlar beni rahatsız ediyorlar.
(B) İnsanlar beni rahatsız etmiyorlar.
110. (A) Gelecek için yaşayış hayatıma başlıca anlamını verir.
(B) Bugünkü yaşamıma bağlı olduğu sürece gelecek benim için önemlidir.
11. (A) "Vaktini boşa harcama" ilkesini titizlikle izlerim.
(B) Kendimi "vaktini boşa harcama" ilkesine bağlı hissetmiyorum.

112. (A) Geçmişte nasıl bir insan olduğum, gelecekte nasıl bir insan olacağımı belirler.
(B) Geçmişte nasıl bir insan olduğum, gelecekte nasıl bir insan olacağımı belirlemez.
113. (A) Simdi ve burada nasıl yaşadığım önemlidir.
(B) Simdi ve burada nasıl yaşadığım pek önemli değildir.
114. (A) Hayatın bana kusursuz görüldüğü anlarım oldu.
(B) Hayatın bana kusursuz görüldüğü hiç bir anım olmadı.
115. (A) Kötülük, iyi olmaya çalışırken uğranılan hayal kırıklığının sonucudur.
(B) Kötülük, iyilik için savaşılan insan tabiatının bir parçasıdır.
116. (A) İnsan asıl yapısını (öz tabiatını) tamamen değiştirebilir.
(B) İnsan asıl yapısını (öz tabiatını) asla değiştiremez.
117. (A) Yumuşak olmaktan korkuyorum.
(B) Yumuşak olmaktan korkmuyorum.
118. (A) Israrcı ve sebatıyım.
(B) Israrcı ve sebatlı değilim.
119. (A) Kadınlar uysal ve güvenli olmalıdırlar.
(B) Kadınların uysal ve güvenli olmaları şart değildir.
120. (A) Kendimi, başkalarının beni gördüğü gibi görürüm.
(B) Kendimi, başkalarının beni gördüğü gibi görmem.
121. (A) İnsanın en büyük gizil gücü üzerinde düşünmesi yerinde bir harekettir.
(B) En büyük gizil gücü üzerinde düşünen insan kibirlenir, kasıntılaşır.
122. (A) Erkekler atılgan ve yapıcı olmalıdırlar.
(B) Erkeklerin atılgan ve yapıcı olmaları şart değildir.
123. (A) Olduğum gibi davranmayı göze alabilirim.
(B) Olduğum gibi davranmayı göze alamam.
124. (A) Önemli işler yapan bir kimse olma arzusunu her zaman duyarım.
(B) Her zaman önemli işler yapan bir kimse olma gereğini duymuyorum.
125. (A) Anılar bana acı veriyor.
(B) Anılarımdan acı duymuyorum.

126. (A) Kadın ve erkekler hem atılgan hem de uysal olmalıdır.
(B) Kadın ve erkeklerin hem atılgan hem de uysal olmaları gerekmez.
127. (A) Yoğuntartışmalarda etkin rol almaktan hoşlanırım.
(B) Yoğun tartışmalarda etkin rol almaktan hoşlanmam,
128. (A) Kendi kendime yeten bir insanım.
(B) Kendi kendime yeten bir insan değilim.
129. (A) Uzun zaman insanlardan uzak kalmaktan hoşlanırım.
(B) Uzun zaman insanlardan uzak kalmaktan hoşlanmam.
130. (A) Daima dürüst davranırım.
(B) Bazen hileye kaçtığım olur.
131. (A) Bazen o kadar kızdığım olur ki, karşımdakileri incitmek, hatta mahvetmek isterim.
(B) Hiç bir zaman karşımdakileri incitmek ya da mahvetmek isteyecek kadar kendimi kızgın hissetmem,
132. (A) Başkaları ile ilişkilerimde kararlı ve güvenliyimdir.
(B) Başkaları ile ilişkilerimde kararsız ve güvensizimdir.
133. (A) İnsanlardan geçici bir süre uzak durmaktan hoşlanırım.
(B) İnsanlardan, geçici bir süre için de olsa uzaklaşmaktan hoşlanmam.
134. (A) Hatalarımı kabul edebilirim.
(B) Hatalarımı kabul edemem.
135. (A) Aptal ve yavan bulduğum bazı kimseler vardır.
(B) Hiç bir zaman hiç kimseyi aptal ve yavan bulmadım.
136. (A) Geçmişime pişmanlıkla bakarım.
(B) Geçmişime pişmanlıkla bakmam.
137. (A) Olduğum gibi görünmem başkalarına yararlıdır.
(B) Sadece olduğum gibi görünmem başkalarına yararlı değildir.
138. (A) Bir çeşit coşku hali yaşadığımı hissettiğim çok derin mutluluk anlarım vardır.
(B) Şimdiye kadar bir çeşit coşku yaşadığımı hissettiğim derin bir mutluluk anım olmadı.

139. (A) İnsanlarda kötülük etme eğilimi vardır.
(B) İnsanlarda kötülük etme eğilimi yoktur.
140. (A) Gelecek benim için umut dolu görünüyor.
(B) Gelecek benim için umutsuz görünüyor.
141. (A) İnsanlar hem iyi hem kötüdür.
(B) İnsanlar hem iyi hem de kötü olamaz.
142. (A) Geçmişim geleceğime basamaktır.
(B) Geçmişim geleceğim için engeldir.
143. (A) Zaman öldürmek benim için sorundur.
(B) Zaman öldürmek benim için sorun değildir.
144. (A) Bence geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek anlamlı bir devamlılıktır.
(B) Bence şimdiki zaman, geçmiş ve gelecekle bağlantısız bir adadır.
145. (A) Gelecek için umutlarım dost sahibi olmama bağlıdır.
(B) Gelecek için umutlarım dost sahibi olmama bağlı değildir.
146. (A) İnsanları beğenme zorunluluğu duymadan severim.
(B) İnsanları beğenmedikçe sevmem.
147. (A) İnsanlar aslında iyidirler.
(B) İnsanlar aslında iyi değildirler.
148. (A) Dürüstlük daima en iyi ilkedir.
(B) Dürüstlüğün en iyi ilke olmadığı durumlar vardır.
149. (A) Kusursuz olmayan her hangi bir işten rahatsızlık duymam.
(B) Kusursuz olmayan her hangi bir işten rahatsızlık duyarım.
150. (A) Kendime inandıkça her engeli yenebilirim.
(B) Kendime inansam bile her engeli yenemem.

EK 2: KİŞİSEL KARAR ÖLÇEĞİ

YAŞ:

Cinsiyet:

1. Acele karar vermem gerektiğinde çok güçlük çekerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

2. Basit şeyler hakkında bile karar saatlerce düşünürüm.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

3. Karar verirken konuyu araştırmaya ve hakkında bilgi toplamaya sabredemediğim için acele karar veririm, sonra kararımdan vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

4. Kendimi aceleci bir kişi olarak görüyorum.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

5. Hata yaparım korkusuyla çoğu zaman kararlarımı kesinleştiremem.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

6. Karar verirken tüm seçenekler hakkında bilgi toplarım ve araştırma yaparım, fakat yine de bana en uygun seçeneğin hangisi olduğuna karar veremem.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

7. Fırsatları kaçırmam korkusuyla acele karar veririm, sonra kararımdan vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

8. Karar verirken iyice düşünmek yerine acele karar veririm, sonra genellikle kararlarımdan vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

9. Acele karar vermem gerektiğinde telaşlanırım.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

10. Karar verirken bana göre en uygun seçeneğin hangisi olduğunu bir türlü belirleyemem.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

11. Bir an önce kararımı verip kurtulmak istediğim için acele karar veririm, sonra genellikle kararımdan vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

12. Kararlarımı çabuk verip çabuk da vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

13. Yapmam gereken isler arasında hangisini önce yapacağıma karar vermekte güçlük çekerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

14. Belirli bir zaman dilimi içinde karar vermem gerektiğinde kararımı kesinleştiremem.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

15. Karar verirken tüm seçenekler hakkında araştırma yapmak bazen zahmetli geldiğinde o anda en hoşuma gideni seçerim, sonra kararımdan vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

16. Karar verirken çabuk sonuç alabileceğim seçeneği seçerim, umduğumu bulamadığımda da kararımdan hemen vazgeçerim.

- A) Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

17. Daha önce verdiğim kararlara benzer bir karar verirken bile saatlerce düşünürüm.

- A)Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

18. Kendimi kararsız bir kişi olarak görüyorum.

- A)Hiç uygun değil
- B) Pek uygun değil
- C) Biraz uygun
- D) Uygun
- E) Tamamıyla uygun

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Özlem YILDIRIM KOCAKAYA

Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul 28.08.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Yeditepe Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Nişantaşı Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar : İstek Özel Semiha Şakir Anadolu Lisesi

Çalıştığı Kurumlar : Fen Bilimleri Dershanesi, İsov Zincirlikuyu
Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi , Milli Eğitim
Vakfı Özel Basımköy Anadolu Lisesi

İletişim

E-Posta Adresi : ozlemyild@outlook.com

Tarih : Jüri Tarihi